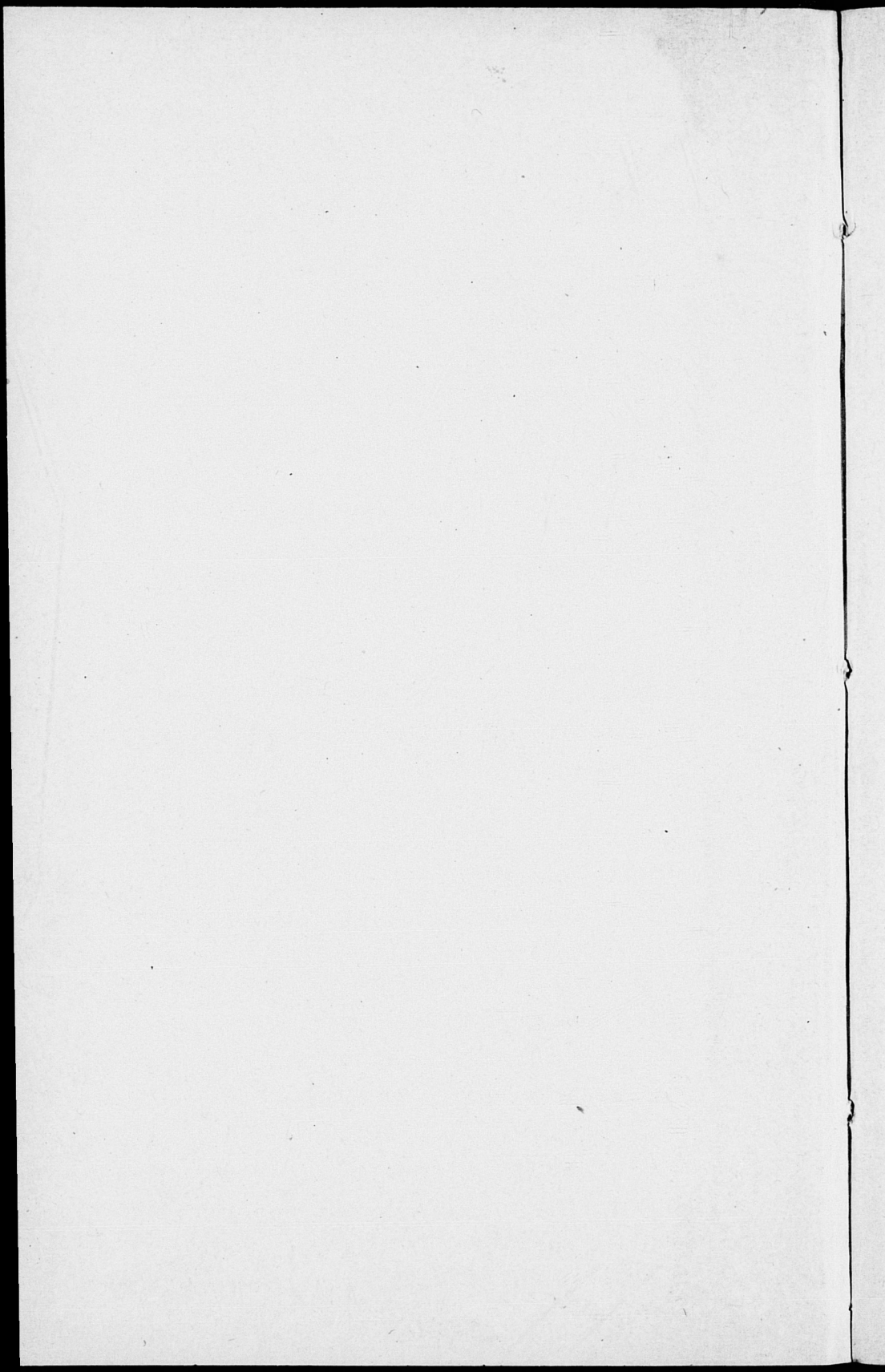
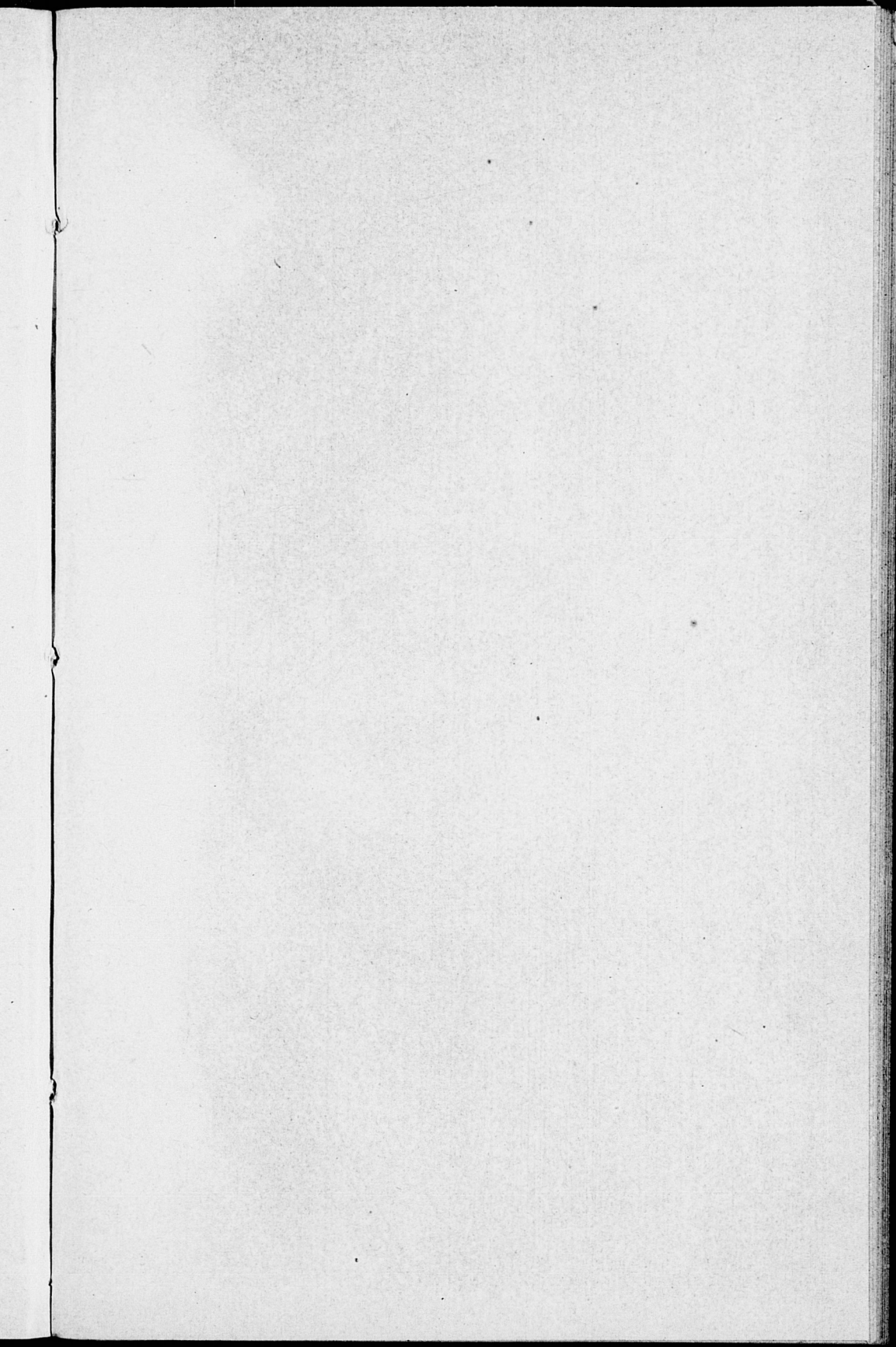

Vak 111

352

Volk III
352

FIDEI ET VIRTUTI.

DE OORLOG.

(KONING, VELDHEER, SOLDAAT.)

REDEVOERING

UITGESPROKEN BIJ DE PLEGTIGE INGEBRUIKNEMING VAN HET
NIEUWE GEBOUW DER ZOEAVEN-BROEDERSCHAP,
TE ROTTERDAM, DEN 26 SEPTEMBER 1870,

DOOR

an allen

J. W. BROUWERS, *Pr.*

Ridder van de Orde der Eiken Kroon, lid van het Kon. Oudh. Genootschap, enz., enz.

ROTTERDAM,
G. W. VAN BELLE.
1870.

„God de Heer, beware Hem, geve Hem leven
en kracht, make Hem zalig op aarde, en late
Hem niet vallen in de handen zijner vijanden.

God huldigend aanroepen; voor Pius IX de almachtige bescherming des Hemels afsmeeken, moest ongetwijfeld de eerste klank zijn van de eerste rede die tusschen deze muren zou weêrklank vinden, in uw hart, verdedigers van den Paus-Koning, zou weêrklank vinden, nu deze vergaderzaal van de Broederschap der Nederlandsche Pauselijke Zoeaven, door de gebeden der Kerk ingewijd, zoo plechtig wordt in gebruik genomen.

Gij hebt het alzoo verlangd, dat de ijverige herder uwer parochie, dien wij het geluk hebben ook thands in ons midden te bezitten, deze uwe stichting zou inwijden; gij hebt verzocht dat de openingsrede zou worden uitgesproken door een priester; uw dringende wensch was mij dierbaar, in dezen oogenblik kan ik hem in vervulling brengen, en begin met het woord dat op uwe lippen leeft, dat in uw hart woont, met de heilbede die heden voorzeker uit aller katholieke zielen in Nederland is ten Hemel gestegen: ter opening van alle redevoeringen; ten grondslag van alle voorlezingen, ter grondwet van alle vergaderingen die alhier zullen worden gehouden, ter voldoening van uw en mijn innigst zielsverlangen, zij tot God den Heer de bede voor Kerk en Staat, voor Godsdienst en Recht, herhaald:

»God de Heer beware den Paus-Koning; geve Hem kracht en leven; make Hem zalig op aarde en late Hem niet vallen in de handen zijner vijanden.»

Meer dan twintig jaren lang hebben wij reeds deze biddende heilwenschen herhaald, en te midden van alle aanhitsingen der hel en aanrandingen der aarde, is Pius gespaard en bewaard gebleven. God, de Heer, heeft Hem gegeven een ouderdom zoo hoog, dat de altijd werkzame priester het gouden bruiloftsfeest zijner Priesterwijding heeft zien vieren, zooals de wereld er nimmer zag; God heeft Hem bewaard, God heeft Hem bij de kroon der grijsheid meer dan jongelingsmoed en mannenkracht gegeven, heeft Hem gegeven een Opperherderschap, zoo buitengewoon gezegend aan jaren, dat er in de achttien eeuwen van het Christendom, slechts éénmaal, na Petrus, één Paus zoo lang is bewaard gebleven in leven en kracht als Pius IX.

Zijne vijanden, de vijanden van Christus, hebben sedert lang, gij weet het, op zijn dood gewacht, naar zijn dood verlangd, doch God heeft Hem bewaard, om den strijd ter handhaving van waarheid en recht, voor Kerk en staat, voor volk en vorst voort te zetten, een strijd waaraan Gij, edelmoedige zonen des volks die uw vaderland en uw moederhuis zoo lief hebt en toch hebt verlaten, over bergen en zeën heen, zijt gaan deel nemen. En wij, die U, op uw kruistocht niet volgen konden, wij hebben U in den geest vergezeld; wij hebben U met ons hart gevolgd; wij hebben te zamen geijverd: aan den voet der altaren hebben wij voor U gebeden; in de velden der kerkelijke Staten hebt gij voor U en ons gestreden. Hebben er niet weinigen van uwe wapenbroeders de kroon der helden en der martelaren op het slagveld of in het hospitaal verworven, en zijt gij teruggekeerd in

het dierbare vaderland, dat U door de afwezendheid nog meer dierbaar is geworden, gij hebt dan voorzeker in uwe dankzegging aan God ook dankbaar gedacht aan den verleenden bijstand der biddende medestrijderen, uwe ouders, uwe bloed- en aanverwanten, uwe vrienden, waartoe mogen gerekend worden te behooren alle edelgevoelende Katholieken van Nederland. Tusschen hen die weten te waardeeren wat kinderlijke offervaardigheid en heldenmoed beteekenen, en U die uw grootsch verleden waardig blijft, is de band gelegd eener vriendschap, eener Broederschap die buiten de muren dezer zaal, buiten de grenzen dezer provincie, het heele land door, hoog gewaardeerd wordt. Daarom ook reken ik het mij tot een genoegen het woord te mogen richten tot de leden en vrienden uwer Broederschap, die, gelijk gij in uw verleden in Pauselijken dienst, thands in het vaderland met u, woord en daad, leven en streven, toewijden aan trouw en moed, aan geloof en deugd, aan Kerk en vaderland *fidei et virtuti*. Innig gehecht, *fide et virtute*, door uw katholiek geloof aan Pius IX: innig gehecht, *fide et virtute*, door uw nederlandsch vaderland aan onzen Koning Willem III, hebt gij te Rome diegenen bestreden, wier pogingen, volgens hun eersten aanvoerder, 1) met

1) Mazzini zei reeds voor jaren in *Pensiero ed Azione*, blz. 85: *caduto il Papa, cadono prive di base le Monarchie. Può un Re, rimanendo tale, vibrare quel colpo e costituirsi carnefice del principio in virtù del quale egli stesso regge: d. w. z. wanneer de troon van den Paus valt dan vallen de Monarchiën, beroofd als zij zijn van hare grondvesten. Hoe kan een Koning, (hoe kunnen konstitutioneële *ministers des Konings*) Koning blijvende, zulk een aanslag beproeven (of erkennen) en zich tot beul opwerpen van het beginsel krachtens hetwelk hij zelf regeert. Dit zij herhaald aan onze ministers en aan onze kamerleden die den Koning en het Huis van Oranje willen trouw betuigen.*

den troon van Pius IX te overweldigen, de grondslagen van alle troonen in Europa willen omverhalen. Aan geloof en deugd, aan trouw en moed, aan Paus en Koning, *fidei et virtuti* zij deze rede gewijd, daar ons een onderwerp zal bezig houden dat voldoening kan geven aan ons katholiek nederlandsch gemoed, en, hoop ik, niet zonder nut zal blijven voor het vaderland: ik zal u spreken over de verhevene taak der gewapende verdediging van recht en vaderland, over den oorlog.

Zal ik den oorlog afkeuren en doemen; het wordt thands zooveel gedaan: of zal ik den oorlog en zijne glorie verheffen en roemen? Ik zal evenmin aan onmannelijke weekheid als aan onmenselijke hardheid en hartstocht gehoor geven. Aan hen, die zouden meenen, dat ik de macht en den roem des oorlogs wil verheffen tot ijdele glorie, zal weldra mijn ontkenkend antwoord blijken, maar aan hem die zou willen gelooven, dat ik uit liefde voor den vrede, die ik in het hart draag, allen oorlog zou afkeuren, zeg ik reeds dadelijk:

al wie de onafhankelijkheid van Nederland en den troon van onzen wettigen Vorst en Koning Willem III aanrandt, is ons een vijand; en tegen dien vijand, tegen die legermacht mogen onze wapenen gekeerd worden. Elke Nederlandsche borst, waarin een Katholiek hart slaat, mag ook in het bloedige oorlogsveld, ter verdediging van vorst en vaderland, een dam opwerpen, moest het zijn, van de lijken onzer aanranders.

Aan ongelukkig afgedwaalden, van de Katholieke Kerk laten wij het over, hunnen geloofsgenooten den krijgsdienst, den oorlog als altijd ongeoorloofd voor te stellen, De Katholieke Kerk zegt ons, dat wij mogen, dat wij soms moeten strijden en sterven voor

God en Zijne Kerk, maar ook voor Koning en Vaderland.

Er kunnen dus oorlogen zijn, waarvan ik de onverschrokken voorzichtige onderneming, de moedige voortzetting, en het spoedige einde in ronde woorden zou goedkeuren, en met alle krachten zou ondersteunen.

Ik zou zelfs niet willen dat er nooit een oorlog ware mogelijk geweest.

Klinkt deze stelling u vreemd, hoort dan mijne redenen. Ik zou niet willen dat er nooit een oorlog ware mogelijk geweest en waarom dat? omdat ik het recht bemin en de vrijheid lief heb. Nu dan, er is Één die recht heeft, die over alles en over allen recht heeft: het is God. Wat Hij wil is wijsheid, wat Hij beveelt is hoog gebod. Men aanbidde zijn bevel; zijn wil moet geschieden gelijk in den hemel zoo ook op aarde. Wie een God, een Schepper erkent, moet dat recht erkennen.

Er is onder al de giften en gaven, waarmede God, de Schepper, zijn schepsel heeft bedeed, ééne gift, die allen overtreft, het is de vrijheid, de vrijheid van wil. Met die vrijheid kroonde God de Engelen in den hemel ter verdiening van de gelukzaligheid, met die majesteit van vrijen wil omkleedde God den mensch op aarde ter verdiening van den hemel. Maar waar voor het schepsel dat nog niet de zaligheid verdiend heeft, de vrijheid van wil bestaat, bestaat ook de mogelijkheid om het recht te miskennen, dat God over zijn schepsel heeft, terwijl dat recht van God desniettemin moet gehandhaafd worden. Wilt gij dus niet den Engelen in den beginne, noch den menschen in dit leven die vrijheid van wil ontzegd hebben, dan moet gij de mogelijkheid tot eene miskening van Gods recht aannemen, en wilt gij Gods recht, dat alle eeuwen en

alle geslachten omvat, gehandhaafd zien, dan moogt gij tegen die miskennende vrijheid, de verdediging van dat recht, ook als zij oorlog wordt, niet prijs geven. In Gods hemel waar de vrije wil der Engelen en het aanbiddelijk recht van God heerschten, is uit die vrijheid de mogelijkheid, maar uit het misbruik van die vrijheid, het feit van den eersten oorlog ontstaan.

Gij weet wie overwon; Michaël, de beschermer van Gods Kerk, die op Petrus de steenrots gebouwd is en die de poorten der Hel niet zullen overweldigen.

Het is dus God die het eerste recht had, die het opperste recht heeft en het laatste recht zal hebben. Maar tusschen dat eerste recht van God-Schepper en dat opperste recht van God-Rechter in het laatste oordeel, heeft God ook aan den mensch rechten verleend en gegeven; rechten aan het individu, rechten aan de familie, rechten aan de maatschappij.

En wat Gods wil aldus bestemde is recht: ook dit recht kan door 's menschen vrijheid worden aangerand, maar ook dit recht mag en moet worden gehandhaaft. Wie die bepaling stoort, stoort Gods orde en komt in verzet met Gods gebod. God had aan onze eerste ouders het Paradijs en de aarde gegeven en troonen voorbereid in den hemel, dien Satan had verloren: van daar de tweede oorlog, die niet met geweld maar met list en leugen werd gevoerd gelijk thands de oorlog tegen Rome. Ik noem dezen strijd een oorlog, omdat even als de drie Horatiussen het geheele romeinsche volk in den oorlog tegen het nijdige Alba vertegenwoordigden, de stamouders in het Paradijs te strijden hadden voor alle menschen en alle volken, hunne afstammelingen.

Gij weet, eilaas! wie overwonnen werd, want in het zweet des aanschijns winnen wij ons brood, en

in pijn en smarte heeft ons onze moeder gebaard: wij weten wie overwon *homicida ab initio* hij, die bij den beginne van het menschedom zich tot menschenmoorder maakte, de Satan, de geest van nijd en leugentaal. Voorzichtig bij het verzetten van uw voet, o eerste ouderenpaar, want daar, niet verre van den uitgang des paradijzes, heeft een slag plaats gehad; het eerste menschenbloed, o gruwel! is vergoten, en is vergoten bij een broedermoord! De onschuld was het slachtoffer, de Godminnende Abel bezweek.

»Dat God de Heer Pius den IXe beware; dat Hij hem schenke leven en kracht, dat Hij hem zalig make op aarde; dat Hij hem niet overgeleverd late in de handen zijner vijanden.»

Sedert dat voldongen feit van Caïn is de wereldgeschiedenis te veel, helaas! met bloed geschreven. Te veel bladzijden brengen ons niets dan verwoestende oorlogen met onoverzienbare moordvelden voor den geest, van dien aanval op Abel af tot den aanval op Rome, thands ook een voldongen feit; van de eerste vesting af, die door Caïn, den broedermoorder, werd gebouwd tot bij Straatsburg toe, waar op dit oogenblik de oorlog woedt. Wij zullen dan van meer nabij den oorlog onder twee opzichten beschouwen, onder een historiesch oogpunt als bloot uiterlijk feit, en onder een juridiesch of theologiesch oogpunt, als recht of onrecht. Onder het eerste opzicht beschouwd, zullen ons de oudste oorlogen, waarvan wij zekere bescheiden hebben en de oorlogen van onze dagen zoowel verrassende gelijkheden als schrikkelijke verschillen opleveren. Zoo, bij voorbeeld, is er in het tegenwoordige Europa een land waar geen zoon aan des moeders harte wordt ontbonden of hij wordt reeds opgeschreven, ook ter

bepaling van het jaar waarin hij voor het bloedig oorlogsbedrijf zal worden ingeschoold. In Pruisen zijn vader en zoon krijgsdienstplichtig van hun 20^e tot hun 40^e jaar. Zoo was ook voor drie duizend jaren b. v. in Klein-Azie, in Palestina, 1) elke burger krijgsplichtig van zijn 20 tot zijn 50 jaar. Gij kunt dan ook bevroeden hoe talrijk de legers aldaar geweest zijn. Enkele gegevens aan de Heilige Bladen ontleend, zullen voor ons historiesch standpunt onbetwifelbare feiten en voorbeelden verstrekken.

Toen de stad Jabés, in Galaad, door Naäs, koning der Ammonieten was overrompeld, en Saül, de koning van Israël die met zijn span ossen van zijne akkers terug komende, dit vernam, riep hij zijn volk ten oorlog; en ziet, bij de eerste wapenschouwing, had hij reeds 300,000 man ten oorlog uitgerust, tot zijn beschikking.

Abia, koning van Juda, leverde slag met 400,000 man, tegen Jeroboam die 800,000 krijgslieden aanvoerde.

Koning Asa bracht in het veld 600,000 man, terwijl Zara, koning van Chus met één millioen strijders aanrukte. Josaphat stond aan het hoofd van eene strijdmacht van één millioen honderd zestig duizend man. Heeft Pruisen er thands minder in het oorlogsveld geroepen?

Het spreekt van zelf, dat die dienstplichtigen van Juda of van Israël geen staand leger vormden. Dit treffen wij voor het eerst onder koning Saül aan. Het bestond uit 3000 man. Slechts de zonen des lands werden tot den krijgsdienst toegelaten. Buitenlanders komen er niet eerder in voor, dan na den val van

1) Gelijk zoo was het ook elders en later. Zie Lactantius.

Nabuchodonosor en den terugkeer naar Jerusalem. Onder Herodes, een zeer liberaal vorst, die bij elke gelegenheid de moderne beginselen in toepassing bracht treffen wij er zelfs Duitschers aan. De mensch, zoo dikwijls den oorlog zoekend en soms vermijgend, vergenoegde zich gedurende ruimeren tijd met zijne persoonlijke krachten, doch later, om aan zijne pogingen meer geweld en meer vlugheid te geven, zal hij ook nog het dierenrijk inroepen. Onder Salomo werd het paard in den strijd geworpen, en dit scheen noodig te zijn tegen de Philistijnen, die reeds de pantsering onzer schepen vooruit waren; zij pantserden hun oorlogswagen. Vreemd mag het u schijnen dat de Caramanen ten oorlog reden, niet op paarden maar op ezels gezeten; en misschien nog vreemder, dat de ruiterij van Cyrus op de vlucht werd gedreven door die ezeldruiters. Het moedige ros rent vooruit bij het schetteren der krijgsklaroenen, maar het ging op de vlucht voor al dat ezelsgebalk. Alexander de groote ging verder: hij voerde de olifanten, als levende torens in het oorlogsveld. Het was als eene beweegbare forteresse die destijds de pantsering reeds had aangeschoten welke nu in de laatste jaren op onze vestingen beproefd werd. Die levende forteresse was gedeeltelijk met ijzeren platen beschut. Om het reuzendier ook met zijn machtige snuit den vijand te doen slaan, werd het voor den strijd zeer overvloedig op wijn met mirrhe onthaald. Welke rol de geestrijke dranken soms in moderne oorlogen hebben vervuld, zal ik niet aanstippen.

»Ja, 't schepsel werd geschikt voor 't hem verordend lot,»

Zoo zingt met alle waarheid onze Bilderdijk,

»Geen roofdier, door natuur geschapen tot de jacht,
Mist klauwen of gebit tot grijpen en verslinden.

Maar wij! . . . is dan voor ons die teedre moeder wreed?
 Ons schonk zij de arendsklaauw. . . .
 Noch 't bliksemend gebit des evers . . . .

Neen, voor ons is de natuur,

»Die trouwe dienaress, die voor Gods zetel knielt.»

niet wreed, want God had den mensch niet bestemd
 om zijnen broeder, Gods evenbeeld, in het moordveld
 te bestrijden; en,

al werd »voor 't dierlijk wapen
 Den sterveling 't verstand, als eedler ingeschapen,

het verstand des menschen, zelfs nog eeuwen en
 eeuwen na den zondvloed, scheen allermint gescherpt
 te zijn om werktuigen uit te vinden, welke uitsluitend
 bestemd zijn om menschen te doodden. Reeds ver had
 de mensch het gebracht in wetenschap en kunst:
 reeds lang had Moses de godgeleerdheid, de menschen
 staatkunde zijner vijf boeken verkondigd; reeds
 lang had Aäron in Salomons tempel zijne kunstcieraden;
 reeds zong een uitgelezen choor van duizend zangeren
 met keurig snarenspeel zoo schoone lofgezangen, dat
 wij er zelfs heden geen schoonere hebben, en nog
 was de onmenschelike kunst van 't oorlogsmoordtuig
 bij Gods uitverkoren volk zoo weinig gestegen. Tot
 de wapenen dier dagen behoorde nog de slinger 1)
 met den keisteen. Zoo streed David tegen Goliath
 den goddeloozen verachter van Israëls God. Nog had
 men pijl en boog. 2) Doch de eerste pijlen waren
 van riet; in latere dagen waren zij van hout; de

1) B. der Koningen 3, 25, 2. B. d. Rechters 20, 16. Plinius
 (h. n. VII, 56).

2) Genes. 21, 16; 27, 3. Psalm 15, 35. Job 20, 24 en vele
 andere plaatsen.

voortgang wapende hen weldra met een ijzeren punt en wist zelfs den pijl met vergift te voorzien. Dit voor den strijd uit de verte: voor den strijd van meer nabij had men bijl en zwaard, lans en speer; terwijl de werpspies niet minder voor den strijd van nabij als stootwapen dan voor den strijd op eenigen afstand diende. Tegen dat alles had de krijgsman in latere dagen niet geringe verdedigingsmiddelen te hulp geroepen. Hij had, voor drieduizend jaren, zijn borst beveiligd door het pantser, zijn hoofd door den helm; hij had en voet en been en arm door doelmatige pantsring beschut. De beukelaar, het schild 1) kon naar eisch van den oogenblik, en hoofd en borst en meer beschermen. Op den huidigen dag pantsert men het bloot materiële, de vesting of het schip; maar het bezielde, den mensch wordt onbeschut aan alles prijs gegeven, wat hoofd of hart of onderdeel komt treffen.

Zelfs bij het uitverkoren volk van Israëel, dat zoo verre boven alle andere volken verheven stond door zijne Godsleer en godsdienst en zedenleer en maatschappelijke ordening en burgerlijke wetgeving, was het moordtuig, was de toerusting des oorlogs niet zelden minder moordkundig 2) dan bij den goddeloozen nabuur.

Immers was ook Gods uitverkoren volk, eens in bezit van het hem door God gegeven land, niet geroepen om, buiten zijne grenzen, eenen veroverenden oorlog te beginnen.

Van oorlogstaktiek is eerst kwestie onder David,

---

1) Het groote schild, *scutum*, θυστήρ, σάκος bij Homerus, of het kleinere, κλεπύς, clypeus.

2) Verg. Jos. 17, 16.

doch was de splitsing in drie legerafdeelingen, die ook heden nog gevolgd wordt, reeds bekend in de dagen der Rechters. Overigens was het een vechten van legerdrom tegen legerdrom, van man tegen man. De krijgsman bleef dus meer zich zelf; persoonlijke behendigheid, persoonlijke kracht, persoonlijke moed konden zich doen gelden voor wat zij waren; heden evenwel heeft de machine, de dommekracht van het onbezielde stof een ruimer aandeel. Bij onze vaderen kwam menigwerf aan ruiter en ros, aan de cavalerie, de eer der overwinning toe: heden is het de artillerie, het machine, dat het meest over den uitslag beslist. Hebben er ettelijken moed en geoefendheid genoeg om het kanon juist te richten, is er een die het orgel van de snerpig knetterende mitrailleuse goed weet te draaien, dan is de moed, de kracht, het beleid van duizende helden niets meer tegenover de dommekracht van het machine. En zoo gebeurt het, dat de mensch, sinds hij meer en meer het stof tot het geliefkoosde onderwerp zijner studiën heeft gemaakt, in niets meer is vooruitgegaan in de laatste jaren, dan in de kunst van mensch- en menschenwerkvernieling. Juist in deze onze ongelukkige dagen hebben wij te treuren over zulke vernielingen. Hebt twintig jaren gebouwd aan kerk of stad, aan vesting of brug, uit arduin gehouwen; hebt er de beste bouwstof, de hoogste bouwkunst en de schatten, waarvoor millioenen onderdanen moesten slaven, aan besteed, één oogwenk is genoeg, want de kleine voorbereiding heeft plaats gehad, de natuurkrachten, die een stofdoorwroetend verstand heeft ontdekt, liggen er; één vonk, en alles is vernield. Niet alleen zijn de vruchten van vorige eeuwen, niet alleen de hulpmiddelen van het nu levende geslacht, vernield, maar zelfs het toekomstige geslacht zal nog

moeten zweten en zwoegen om den prijs die gevorderd wordt voor dat werk der vernieling, jaar op jaar te betalen.

Helaas! zoo ver heeft Europa het gebracht, met zijn protesteeren tegen alle gezag dat door God gesteld, op louter zedelijke grondslagen rust. De mannen van den modernen vooruitgang hebben de brutale kracht van de getal-meerderheid, ik zeg niet tot beslissing van wettelijkheid, maar tot beslissing van wettigheid en rechtvaardigheid uitgeroepen; zij hebben Europa ter hervorming voorgepreekt, dat »het gezag niets anders is dan de grootste hoeveelheid van getal en materieele krachten,» 1) en wat is in onze dagen meer vooruitgezweept dan de getalsterkte der legers? Een halve eeuw, geen jaar meer 2) is het geleden, toen geheel Europa eene krijgsmacht van 1,750,000 man onder de wapenen had; en nu? In 1866 had Europa, volgens de berekeningen van het *Journal des Economistes* ruim 3,800,000 soldaten te onderhouden. Doch vier millioen soldaten waren ten eenenmale ongenoegzaam; de behoefte aan veel meer deed zich aan den hedendaagschen vooruitgang op de gebiedendste wijze gevoelen. Destijds koesterde de vooruitgang reeds de hoop weldra tot een totaal, volgens hetzelfde blad, van minstens vijf en een half millioen soldaten te geraken. Ook dat was niet genoeg, want wij zijn al verder. In twee cijfers wil ik de vorderingen en de uitkomsten aanstippen die ons de vooruitgang van den oorlog aanbiedt, sedert Pius IX, de hoogste vertegenwoordiger van het ongewapend louter moreel gezag, den eersten keer uit Rome moest vluchten tot op den dag, dat

1) Zoo luidt de LX der veroordeelde stellingen in den Syllabus.

2) In 1820.

Rome een tweede maal overweldigd wordt. Sedert heeft de oorlog frissche jongelingen en krachtige mannen meer dan 2 millioen 1) verslonden.

En de schatten, door des werkers noeste vlijt vergaderd, die alleen aan onmiddellijke oorlogsuitgaven, in vijftien jaren, besteed werden, bedroegen niét minder dan 47 milliard, 830 millioen fr. En dit jaar, dit jaar waarin Rome aan Pius IX met het gezag van de grootste hoeveelheid dommekrachten ontruikt wordt, hoeveel milliarden zal het in zijne afgronden verzwelgen?

Helaas! zoo ver heeft Europa het gebracht met zijn protesteeren tegen het gezag van Rome, louter moreel gezag, dat weleer als internationale rechtbank werd erkend en zoo menigen bloedigen oorlog heeft verwijderd, dat het vooruitgaande Europa tot drie toestanden is gekomen, welke het nog niet kende: een gewapende vrede die de rijkste middelen der Staten uitputte; eene gewapende onzijdigheid, die de toekomstige schatten des volks reeds vooruit verslond, en nu een oorlog, die niets minder is dan »das volk im Wapfen." Het is gekomen tot eene »politiek van ijzer en bloed", waar volgens een groot minister, macht ook recht is.

Doch niet langer onze blikken gevestigd op dit historiesch standpunt van mensch- en schatverslindende krijgsbedrijven; wenden wij ons af van de steeds veranderende wapenen des oorlogs, om een oogenblik stil te staan bij de niet veranderde oorzaken der oorlogen van het verleden, als van het heden, als van de toekomst. Hier kan ik zeer kort zijn; immers kent

---

3) Voor een jaar of twee deelde de *Revue nationale et étrangère* verscheiden artikelen mede, waaruit blijkt, dat in het jongste tijdvak van 15 jaren, d. i. van 1850 tot 1866, niet minder dan 1,742,591 man door den oorlog omkwamen.

gij de oorzaak van den eersten oorlog, tusschen Lucifer en Michaël; het was de miskening van Gods recht door de vrijheid van Lucifer, het was een verzet tegen Gods orde en wil. Die eerste oorlog was dus eene muiterij, een opstand die tevens een burger-oorlog ontstak en een godsdienst-oorlog was. Van daar dat de aanvoerder van de aan God getrouwe scharen tot leus en naam voerde: Michaël, dat wil zeggen: *wie is gelijk aan God?*

Is het niet de zucht om gelijk te worden aan een grooter volk, die eene revolutionnaire ongerijmdheid heeft willen verheffen tot beginsel onder den titel van *natuurlijke grenzen*, of van nationaliteitsbeginsel? Heeft de italiaansche oorlog, waar meer dan elders de poorten der Hel hare krachten aanvoeren tegen de rots van Petrus en den troon van Pius, een ander voorwendsel, eene andere oorzaak gehad?

Gij kent de dubbele oorzaak, de tweevoudige grondreden van den eersten strijd, door *moreele middelen*, van de Hel tegen het menschedom, van Satan tegen het Paradijs eenerzijds, en van het eerste menschenpaar tegen Gods orde en gebod en recht, anderzijds. Het was nijd en wraakzucht van den kant van Satan, het was trots en hebzucht van den kant des menschen; en ziedaar in dien eersten strijd op aarde de twee oorzaken, de twee vonken, die van geslacht tot geslacht al de oorlogen zullen doen ontbranden. Of heeft iets anders dan hebzucht den oorlog in de Krim ontstoken? Heeft iets anders dan nijd van Frankrijk en hebzucht van Pruissen den duitschen broeder-oorlog van 1866 aangeblazen? Heeft iets anders dan nijd en ijverzucht dezen rampzaligen oorlog tusschen Frankrijk en Pruissen doen losbarsten? Is het niet uit hebzucht dat Rome wordt overweldigd? Zal het

ook niet uit hebzucht zijn, dat ook aan ons vaderland ons onafhankelijk Koninkrijk kan worden voltrokken wat tal van bladen, zelfs in het Koninkrijk van Nederland, goed keuren ten opzichte der Kerkelijke Staten? Ja, zoo is het. Niemand in Nederland, die zich zijner woorden en daden bewust is, kan de overweldiging en annexatie der Staten van Pius den IX, den Paus-Koning toejuichen zonder verraad te plegen aan Nederland en zijn Koning Willem III. Niemand kan het onbetwifelbare recht van Willem III verdedigen of moet ook, wil hij den evenaar van het recht en het gezond verstand geen geweld aandoen, den koningstroon van Pius den IXe, verdedigd en gehandhaafd willen zien. Gij, dappere jongelingen, gij hebt voor het recht en den troon van Pius uw hart en uw arm, uw bloed en leven veil gehad; gij hebt dus ook den grondslag van Neêrlands Koningstroon verdedigd; gij hebt het recht van onzen koning verdedigd. Dat God Hem spare, dat God Hem nog lang beware op aarde, dat God Hem zalig make; dat God noch vorst noch vaderland late vallen in de handen van overweldigers!

Na het feit van den oorlog in zijn uiterlijk bedrijf en in zijne inwendige oorzaken te hebben nagegaan op historiesch gebied, zullen wij op juridiesch of theologiesch gebied het belangrijkste van alle vraagstukken die op den oorlog betrekking hebben, uiteenzetten. Uit het antwoord op dat vraagstuk zal blijken, of de Koning aan het hoofd zijns legers onvergelykelyk hooger dan de hoogste zijner onderdanen, dan wel beneden den laagste der galeiboeven staat; zal blijken of des veldheers zegevierende degen de lauwerkroon van lof en eer of de schande van den dolk des moorde-naars verdient; zal blijken of de soldaat is een roe-

menswaardig verdediger van de zaak van God, of een te doemen werktuig of te beklagen slachtoffer van tyrannij en goddeloosheid.

Dit antwoord zal ik u voorstellen na een oogenblikjen rustens.

II.

Die gewichtigste van alle vragen welke kunnen gesteld worden betrekkelijk den oorlog, betreft, naar mijne zienswijze, niet een feit: of Pruisen en de Noordduitsche Bond sterker is dan het Koninkrijk der Nederlanden, gelijk het zoogenoemde vereenigde koninkrijk van Italie sterker is dan de kerkelijke staten, maar betreft eene waarheid, namelijk, of het recht van den onmondigen wees meer geldt dan de kracht van den roofgierigen voogd; of de onschenbare vrijheid en onafhankelijke zelfstandigheid zijner Moeder, meer geldt dan de brutaliteit van een plichtvergeten nabuur?

Het geldt dus de vraag: of en wanneer, de oorlog rechtvaardig is, in andere woorden, of en wanneer de oorlog het werk van Satan of dat van Michaël is. Volgens de liberalen, die, ook ten onzent, tegen den Syllabus de moderne stelling verdedigd hebben, dat »het gelukkig voldongen feit recht is; dat macht ook recht is,» moet elke aanslag van den sterkere op den zwakkere altijd geoorloofd zijn, en die »gelukte aanslag, dat voldongen feit is recht.» Volgens die leer is Pruisen aanhoudend gerechtigd, om Nederland door list of geweld, door eene politiek van bloed en ijzer of door eene politiek van omkoopning of bedrog, te overweldigen of te annexeren. Zoo wordt door het aloude en nieuwe Liberalisme, aanhanger dier stellingen, deze groote vraag opgelost. Maar voor ons Katho-

lieken, die niet aldus ons vaderland, onze onafhankelijkheid, onzen Koning overleveren in de handen van eenen sterkeren nabuur, is die vraag van een heel anderen omvang. Niet in zoo weinige regelen kan zij, volgens onze overtuiging, worden beantwoord. Om duidelijk te zijn, moeten wij zelfs veel en juist onderscheiden, en nauwkeurig omschrijven, scherp bepalen.

Bij het leger zet men in oorlogstijd, (gij hebt zulks van meer nabij gezien dan ik) voorposten uit; zoo ook hebben wij, ter behandeling van ons vraagstuk, eene onderscheiding en drie stellingen voorop te zetten.

Wij spreken van den oorlog van het eene onafhankelijk gevestigde goevernement en volk tegen het andere insgelijks onafhankelijke en zelfstandige volk, zooals is b. v. ons Koninkrijk der Nederlanden met zijnen wettigen Koning Willem III, niet spreken wij dus van een gewelddadig verzet van onderdanen tegen het gevestigd regeerend gezag. Dat zou zijn mouterij, opstand, revolutie, hetzij van veldheer of soldaat, hetzij van stad of provincie, hetzij van een deel des rijks of van het geheele land. Nu zet de katholieke leer deze drievoudige stelling voorop, dat mouterij, opstand of revolutie, nooit geoorloofd, nooit rechtvaardig zijn, onverschillig of dat gevestigd goevernement eene republiek, of een keizerrijk, of een koninkrijk is. 1) Zoo luidt de politieke leer der katholieke Kerk, en zij allen die den vrede zoeken, die voor een *Vredesbond* ijveren, kunnen in deze onze leer den grondslag en het hoofdartikel van hunne statuten vinden. Eenen beteren grondslag zullen zij niet vinden, en nemen

1) Wat soms tot zelfverdediging kan geoorloofd zijn, is eene andere vraag, waarmede wij ons hier niet kunnen inlaten, zonder van ons onderwerp af te wijken.

zij niet deze onze leering aan, dan is hun vredebond niets dan een met olijtakken spelende revolutie-klub.

Aldus houden wij voor eenen revolutionair, zoowel dengene die uit heerschzucht eene Republiek doet vallen door een *coup-d'état*, als dengene die een door het volk gekozen Keizer en gevestigd Keizerrijk doet vallen door een *coup-de-pied*.

Van een oorlog, in den waren zin van het woord, willen wij dus hier gesproken hebben; wanneer is zulk een oorlog rechtvaardig en geoorloofd?

De helft van het vraagstuk is oogenblikkelijk opgelost, bijaldien wij onderscheiden den verdedigenden oorlog, »*bellum defensivum*», van den aanvallenden oorlog, »*bellum offensivum*».

Een verdedigenden oorlog voert men, wanneer men aangevallen wordt en den aanval afweert.

De verdedigende oorlog is altijd rechtvaardig wanneer men zonder recht, onwettelijk wordt aangevallen. Elk land, elk volk dat onafhankelijk is, dat zijn wettig gevestigde regeering heeft, gelijk Nederland b. v. heeft ook het recht, die onafhankelijkheid, dat regeerend gezag, dat koningschap, ons koningshuis van Oranje-Nassau, te verdedigen tegen elk land, tegen elken vorst die deze onze rechten zou aanranden, zou beoorlogen.

Laat ik dit argument in al zijne kracht ten toon stellen. Derhalve zult gij mij niet ten kwade duiden de volgende veronderstelling, die ongegrond is, die nooit, wij zijn er overtuigd van, eene werkelijkheid zal worden, maar die wij, met allen mogelijken eerbied voor den Paus-Koning van Rome alleen ten wille van onze protestantsche landgenooten eens aannemen; ik zeg dus, indien de Paus van Rome, die niet eens door eenen Napoleon I kon overgehaald worden om

den oorlog aan het protestantsche Engeland te verklaren, indien ooit de Paus-Koning van Rome, den oorlog verklaarde aan Nederland, aan Willem III, zonder reden en recht, gelijk thands Victor Emmanuel oorlog voert tegen Pius IX, dan zou ik, die met Gods genade eeuwig trouw hoop te blijven aan den Paus van Rome, den onfeilbaren opvolger van Petrus, tegen dien Koning van Rome de onafhankelijkheid van Nederland en het vorstenrecht van Willem III verdedigen, en tegen dien onrechtvaardigen aanval van de legermacht van Rome onzen Nederlandschen verdedigenden oorlog uit alle mijne krachten aanmoedigen en ondersteunen. Is dit nu duidelijk genoeg?

Laat ik er dan nog bijvoegen dat ik deze verklaring niet alleen geef als mijne persoonlijke gezindheid of individueele overtuiging, maar ik wil bovendien gezegd hebben, dat deze verklaring is de katholieke staatsleer, die elk katholiek Nederlander aanneemt en aannemen moet. Is dit ook duidelijk? Hiermede mag ik dan ook het vraagpunt van den verdedigenden oorlog voor genoegzaam toegelicht houden, vooral wanneer ik er nog bijvoeg, dat de katholieke Nederlander niet eens, volgens den heiligen leeraar, Alfonsus de Ligorio, 1) de oproeping van 's Koningswege noodig heeft, om zich te mogen verzetten tegen de pas omschreven aanranding.

Ik mag dus overgaan tot den aanvallenden oorlog: „bellum offensivum.”

---

1) Op de vraag: „an et quousque liceat bellum,” antwoordt die heilige leeraar van onzen tijd letterlijk: bellum defensivum quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate: een verdedigende oorlog waarbij het onrechtvaardig geweld wordt afgeslagen, is geoorloofd zelfs op eigen gezag.

Theol. Moralis, lib. 4. Tract. 4. No. 402.

Wanneer is een zoodanige oorlog rechtvaardig en geoorloofd? Drie vereischen stelt de katholieke leer, zooals ze ons wordt toegelicht door heilige politici, de leeraren der Kerk, de Heilige Vaders. Een heerlijker stelsel dan het hunne is nog nooit door eenig volkslievend politiek genie ontworpen.

Het eerste vereischte is voor iedereen gemakkelijk waar te nemen en te herkennen, het bestaat hierin, dat de aanvallende oorlog verklaard worde, aangezegd, aangekondigd worde door het daartoe bevoegde gezag, namelijk, het hoogste burgerlijk gezag dat in den lande bestaat. Over de hoogste kwestie moet ook de uitspraak van het hoogste gezag beslissend gehoord worden. In een Keizerrijk is het de Keizer; in eene Republiek doorgaans de President met of zonder toegevoegde staatslichamen; in een Koninkrijk is het de Koning. Zoo ook in Nederland.

De Nederlandsche Grondwet verklaart in haar art. 56 dat het des Konings is, oorlog te verklaren; en in haar art. 57, dat het des Konings is de vredesverdragen te maken, d. w. z. den oorlog te eindigen.

Men heeft in deze dagen, ook in de dagbladders, van dit gezag des Konings gesproken, als van een „koninklijk praerogatief,” een koninklijk voorrecht; wij noemen het een aan het Koninkschap eigen, aangeboren recht, dat den Koning toekomt, dat hier den Koning alleen toekomt en onverdeeld toekomt: wij noemen het „de Koninklijke macht,” zooals onze Grondwet het noemt. Het zijn waarlijk geen aanhangers van onze Grondwet, die aan de Koninklijke macht eene republikeinsche hand willen slaan en die macht willen overbrengen tot de Kamers. Zij kleeden hun voorstel in als ware het een bode, een engel des vredes: alleen om meer waarborgen tegen den oorlog te

hebben, willen zij de Koninklijke macht inkorten. Dezulken zijn afgedwaalden van onze Constitutie; zij bewijzen slechts dat zij niet minder vreemd bleven aan het vertrouwen, dat het Nederlandsche volk stelt in de vaderlandsliefde en het staatsbeleid des Konings, dan aan het ware begrip onzer Grondwet. In onze Grondwet liggen meer dan genoeg waarborgen voor vorst en volk. In onze Grondwet vindt de macht der Kamer en de stemming des rijks meer dan voldoende middelen om de Koninklijke macht voor alle uitersten te beveiligen en den vrede van het volk, indien het den vrede wil, te bewaren, te herstellen, te verzekeren.

Ik weet het wel, de land- en volkvernielende oorlogen, waarvan wij getuigen zijn, worden door niet weinigen den vorsten verweten, als of zij uit louter liefhebberij en persoonlijke keuze, aan den oorlog boven den vrede hun voorkeur gaven. Nochtans kan hij alleen zoo spreken, die met de ware toestanden der volken minder bekend is of met een demagogischen wrok tegen alle Koningschap bezielde is. Maar hebben wij dan niet in onze dagen den verschrikkelijksten oorlog in de grootste republiek van Amerika gezien? en zien wij niet in de kleinere Republieken van Zuid-Amerika bijna aanhoudende oorlogen? Zijn het de Koningen in Italië of wel de ministers en kamerleden en allerlei soort van volk, waardoor de zoogenaamde nationale aspiratiën tot oorlogen werden aangeblazen? Zijn het niet de duitsche filosofen, de duitsche dichters, en zoo vele andere klassen des volks die, jaren voor dat Bismarck zijne taak aanvaardde, schier alle duitsche hoofden deden opsteken naar het ééne, gantsche Deutschland?

Dit evenwel sloot nog niet in zich de duitsche broedermoordende politiek, die von Bismarck doem-

waardig doordreef, ik weet het, maar is die politiek, gelukt zijnde, niet door het volk en zijne liberale Afgevaardigden te Berlijn, erkend, gehuldigd en schier aanbeden geworden? Zelfs in dezen oorlog van Frankrijk kan alleen onkunde of demagogische harts-tocht vergeten, dat, sedert Pruisen's overwinningen van Königgratz en Sadowa den Franschen als een donderslag in de ooren klonken, de Fransche natie zelve, groot en klein, leger en *bourgeoisie* en volk aan de hevigste afgunst het oor leende; hoe zelfs Thiers, een jaar later, in eene zijner opmerkelijkste redevoeringen onverholen de stelling verkondigde: dat de grootheid van Frankrijk geen machtige naburen dulden kon: en is die redevoering niet met ontzettende geestdrift door het wetgevend Lichaam en door geheel Frankrijk goedgekeurd? Had de Fransche Kamer alleenig de macht gehad den oorlog te verklaren, wij zouden de oorlogsverklaring evenzeker als nu gehad hebben.

Men geeft voor, den vrede des vaderlands te kunnen verzekeren, met 's vorsten macht om oorlog te verklaren toe te kennen aan de Kamer, maar heeft dan de Fransche Kamer in dolle voortvarendheid, met tal van liberale bladen en het volk van Parijs niet den oorlog gewild en geëischt? Wie toen niet voor den oorlog was, liep gevaar, Thiers weet het bij ondervinding, voor landverrader of Pruis, door de openbare meening en het volk van Parijs, te worden gebrandmerkt.

Er zijn lieden, die nog onophoudelijk herhalen, wat zij in hunne jeugd bij Horatius gelezen, of door anderen gehoord hebben.

»Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi,» wat 's Konings waanzin bedrijft, moet het volk boeten. Dat wordt herhaald als of heden bij onze Koningen,

»qui règnent mais ne gouvernent pas,» die de kroon dragen maar niet de teugels der regeering in handen hebben, nog waarheid kon zijn wat van heidensche, autokratische Keizers gezegd is. Daartegen wil ik gevraagd hebben: is in onze dagen, minstens niet even dikwijls het tegenovergestelde waar: wat het volk, wat de demagogie bedrijft, boet de vorst. De volken blijven, maar de vorsten worden weggejaagd.

Voor den vrede van het Vaderland behoeven wij allerminst de Koninklijke macht aan te randen, noch in te korten. Wij willen de Grondwet zooals zij is; wij willen evenmin centralisatie bij de leden der Kamer als bij de ministers des Konings. De verdeeling van macht, bij de Grondwet omschreven, ziedaar wat wij hebben te handhaven; de harmonische samenwerking van die onderscheiden machten in ons konstitutioneel koninkrijk, ziedaar wat wij moeten bevorderen. Wij willen dus dat het recht om oorlog te verklaren, geheel en onverdeeld bij den Koning blijve berusten, gelijk onze Grondwet zulks verkondigt. Voor Nederland zou dus geen aanvallende oorlog rechtvaardig en geoorloofd kunnen zijn, tenzij die oorlog verklaard werd door Z. M. onzen Koning.

Doch meer dan dat wordt vereischt voor een rechtvaardigen oorlog. Alleen zij die des volks rechten overleveren aan de willekeur van den staat, alleen het Liberalisme hetwelk de stelling aankleeft, dat »de Staat, de bron en oorsprong is van alle rechten, dat de staat een recht heeft dat door niets beperkt wordt», 1) kan zich ter rechtvaardiging van eenen aanvallenden oorlog vergenoegen met de oorlogsverklaring van een

1) Zoo luidt de XXXIX liberale stelling, in den Syllabus verordeeld.

onrechtplegenden tyran of van eene ijverzuchtige kamer; wij katholieken, wij verlangen meer. Volgens onze leering mag volk en land niet in den oorlog worden geworpen dan om eene rechtmatige en zwaarwichtige reden en oorzaak. Het moet dus gelden de verdediging van een belangrijk recht dat aangerand wordt, of de herstelling van een recht dat reeds geschonden is.

Zou de reden tot den oorlog niet billijk, niet rechtvaardig zijn, dan kan de oorlog, al werd hij verklaard door Koning, of Keizer, of Paus, onmogelijk rechtvaardig, onmogelijk geoorloofd zijn. De oorlog is zoo groot eene gebeurtenis, en sleept onvermijdelijk zooveel onheils met zich, dat het niet eens genoeg is om eenen oorlog te rechtvaardigen, dat de oorzaak billijk en rechtvaardig is, zij moet bovendien van groot belang en groot gewicht zijn. Dit punt behoeft zeker niet breedvoerig uiteengezet te worden, nu elke dag ons nieuwe verwoestingen van dien vuurstream des oorlogs komt melden. Omdat een hoen gestolen of tegen de wet van den naburigen staat een hert geschoten werd, kan nog niet een oorlog rechtvaardig worden verklaard. Iets anders is het waar het eene stad des rijks, waar het eene provincie des lands geldt; iets anders is het waar het nog meer dan stoffelijk goed, waar het de eer van land en volk geldt.

Voor elk volk, als voor elken burger, blijft het driemaal schoone gezegde waar: goed verloren, iets verloren; eer verloren, meer verloren; ziel verloren, alles verloren. Een individu, een volk dat geen eergevoel meer heeft, dat onverschillig of straffeloos de nationale eer zou laten schenden, zou niet meer verdienen in de rij der onafhankelijke volkeren zelfstandig te blijven bestaan; zulk een volk, is al minder dan een lijk; het is reeds in ontbinding. Maar ook hier alweer kan een

onwillekeurig verzuim, kan eene onheuschheid geen reden tot oorlog zijn. Het gezond verstand dat oorzaak en gevolgen wikt en weegt, de christelijke rede, het christelijk geweten maar niet een overprikkeld ijdel gevoel van aanmatigende eigenliefde en zelfbewondering mag hier tot maatstaf genomen worden.

Twee voorbeelden, het eene van voor drie duizend jaren, het andere van voor drie maanden, zullen dit punt der nationale eer toelichten. De krijgsheld, koning, dichter en profeet David zond eens gezanten naar Hanon, koning der Ammonieten; doch deze schoren aan Davids gezanten het hoofdhaar en de helft van den baard af, en sneden hun de helft der kleederen af. Nu was het den Joden een gebod, het hoofdhaar en de baard vrijelijk te laten groeien, Van daar de grootheid der belediging jegens de gezanten des konings gepleegd. De eer van Juda was gekrenkt. Toen er bij den hardnekkigen Ammoniet geen spraak meer kon zijn van eerherstel, werd de oorlog verklaard. Er werd slag geleverd, en de Ammonieten verloren aan dooden op het slagveld 7000 wagens, 40.000 ruiters en bij de 40.000 man infanterie. *En die oorlog, Mijne Heeren, was rechtvaardig.*

Voor drie maanden deed de Gezant van Frankrijk pogingen om te Ems, waar de Koning van Pruisen als privaatman eenige dagen doorbracht, ten gehoor te worden ontvangen. Deze pogingen, heb ik een trouw relaas gelezen, schenen mij toe onhoffelijk te zijn. De Koning van Pruisen, die door Benedetti vervolgd werd, zou daarop ook niet hoffelijk gebleven zijn, en hem verwijzende naar Berlijn, waar de plaats der diplomatie is, verder gehoor hebben ontzegd.

Gij weet hoe dit onder den adem van Ollivier de vonk is geweest die in het wetgevend Lichaam het

bloed der Franschen deed koken, en den oorlog deed ontbranden. Indien Frankrijk in dit oogenblik overwinnaar was, ik zou mijne meening over deze oorlogsverklaring ook heden uitspreken, zooals ik het van den eersten dag des oorlogs gedaan heb; thands, uit eerbied voor den overwonnene, laat ik geene veroordeeling hooren. Verschrikkelijk boven alle uitdrukking is de oorlog. Hij spaart dorp nog stad; kunst noch wetenschap; huis noch akker; dier noch mensch. Helaas, het is vooral de mensch, de frissche jongeling, de krachtige man, de hoop en de steun en de eer en de glorie van het menschdom, waarop de oorlog zijn vuurstream uitstort. Gij weent bittere tranen, o vrouwen en maagden van Frankrijks landouwen en van Duitschlands gouwen; uw steun en uw liefde zijn prijs gegeven aan het spel des doods. Waar is er eene onder u die blijde kleuren en niet het zwarte rouwkleed draagt? Zwaarwichtig moet dus de oorzaak des oorlogs zijn.

Een derde vereischte is er noodig om eenen aanvallenden oorlog te kunnen rechtvaardigen; namelijk, de rechtmatige wijze van oorlogen, »*debitus bellandi modus.*» Al is de reden, de oorzaak tot den oorlog ook al billijk en rechtvaardig; al is zij bovendien ook nog zwaarwichtig, nog is het niet genoeg om het bloedig wapenbedrijf te beginnen; want er is nog een middel over, om tot rechtsherstel te komen, zonder door menschenbloed te waden. Na het gepleegde onrecht, moet aan den schuldige herstel of vergoeding voor zijn misdaad eischend gevraagd worden. Wordt eene billijke herstelling toegezegd, dan mag het oorlogvonnis niet meer worden geveld. De rechtvaardigende reden tot oorlog is opgeheven. Wordt die billijke vergoeding aangeboden en wederrechtelijk geweigerd,

dan slaat voor Gods oog de evenaar van recht en rechtvaardigheid om; de oorlog wordt onrechtvaardig voor hem die eerst beleedigd was en recht had, en wordt rechtvaardig voor hem die eerst onrecht had bedreven maar ook nu naar billijkheid heeft willen herstellen. Gelijk het individu, moet ook een volk, aan den schuldigen maar boetvaardigen beleediger vergeving en barmhartigheid toezeggen.

Hoe eene bloote waarschijnlijkheid van recht, zelfs eene *major probabilitas* bij den niet feitelijk datgene bezittende wat voorwerp des geschils is, niet eenen aanvallenden oorlog kan rechtvaardigen, is een gevoelen, dat ik met vele katholieke Godgeleerden uit ganscher harte en volle overtuiging voor veel meer gegrond acht, dan de tegenovergestelde meening van anderen.

Men heeft dus recht, men heeft zekerlijk recht, en nog heeft de Christen mensch bij het naderen des oorlogs terug. Van daar dat elk gezag, elk goevernement, hetwelk den oorlog verklaart, de behoefte gevoelt om de verantwoordelijkheid van het bloed dat zal gestort worden, over te brengen op den vijand, en zich zelve als den verdediger van recht en rechtvaardigheid uit te geven. Dat gebeurt bij alle beschaafde volken, buiten het liberale Italie, in het gewichtige staatsstuk dat wij »oorlogsverklaring» noemen.

De oorlogsverklaring is dan ook eene hulde, die oprecht of geveinsd, maar feitelijk en openbaar aan het recht en de rechtvaardigheid gebracht wordt, daar niet eene partij wil gezegd worden eenen onrechtvaardigen oorlog te beginnen; daar elke partij beweert het recht onder haar vaandel te hebben en te beschermen. Het is duidelijk dat slechts één van de twee oorlogbeginnende landen recht kan hebben en dientengevolge kan slechts de oorlog van één kant

rechtvaardig zijn. Evenwel, en dit zij in deze dagen tot onzen troost gezegd, de partij die niet het recht aan hare zijde heeft, kan desniettemin, althands de massa van het leger, kan soms in goede trouw meenen, dat zij recht heeft. Dat zij dwaalt is ongelukkig, maar des krijgers dwaling ter goeder trouw, geeft ons de verzekering dat 's lands soldaten geene schuldige moordenaars maar onschuldig dwalende verdedigers van hun gemeend recht zijn. Voor God en hun geweten kunnen aldus de soldaten der twee legers onschuldig, onstrafbaar voor de eeuwigheid zijn.

Het ontzachelijke uur gaat slaan; men heeft recht of is ter goeder trouw; de zwaarwichtige grieven zijn blootgelegd; er is herstel en genoegdoening geëischt, doch geweigerd; niemand op aarde geeft het gekrenkte recht de billijke voldoening, dat wil zeggen — en hieruit zal terstond en luisterrijk de verhevenheid der roeping van veldheer en soldaat blijken — het recht, de ordening Gods is dus moedwillig gestremd, is balddadig gestoord, is wederrechtelijk verbroken; in die stoornis van Gods orde wil men voortgaan, doch neen, nu treedt gij, strijdende legerkrachten, op ter verdediging of ter herstelling van die Godsorde. Gelijk Michaël met zijne trouwe scharen, zijt ook Gij, veldheer met uwe dapperen, de verdediger van Gods gebod en wereldorde; gij zijt allen in dienst van God, gij zijt het *leger des Heeren*.

Nu acht ik hoog de moedige pennen die zich toewijden aan den dienst van recht en orde en rechtvaardigheid, omdat zij de rechtvaardigheid beminnen; ik acht hen hoog die de verdediging van recht en rechtvaardigheid voor de balie tot hunne levenstaak maken; maar hun allen roep ik toe, op het voorbeeld van het onfeilbare woord van Christus; »*majorem cha-*

ritalem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis, d. w. z. niemand heeft eene grootere liefde voor zijne vrienden dan die zijn leven voor hen geeft; niemand heeft eene grootere liefde voor recht en rechtvaardigheid dan die zijn leven er voor ten offer brengt, en dat deedt Gij, Zoeaven van Pius IX, en dat doet elke krijgsman die weet wat hij doet, en in eenen rechtvaardigen oorlog den strijd aanvaardt. De anderen kunnen met pen en mond de belijders, de Apostelen van het recht zijn, *gloriosus Apostolorum chorus*; maar gij zijt *Martyrum candidatus exercitus*, het blinkende heir der martelaren. Niet allen, ik wil het gelooven, waardeeren aldus de roeping van den krijgsman die ten oorlog gaat voor recht en rechtvaardigheid; niet weinigen buiten dezen kring vatten de taak der gewapende verdediging te laag op: om hen op de hoogte te brengen, waarop Gij, Nederlandsche Pauselijke Zoeaven, uw standpunt hebt gekozen, heb ook ik deze stof ter behandeling gekozen. En op dat verheven standpunt staan geene anderen zoo hoog als Gij, aanvoeders des legers, staat er niemand zoo hoog als Gij, Opperbevelhebber der strijdkrachten. Bijna meer dan menschelijk is, voor mijn oog, de macht en majesteit die u toekomt. Begrijpen kan ik, hoe de wereldgeschiedenis meer bewondering toekent, en meer glorie geeft aan den in rechtvaardige oorlogen zegevierenden degen dan aan den in onbedreigde dagen regeerenden scepter. Deze immers beschermt het schip van staat op de kalme zee des vredes, wanneer de bruischende voorthuppelende golven rondom de staatshulk zingen, en het welvarende volk zijn werk en vlijt ongehinderd voortzet; maar de krijgsman, de veldheer redt schip en volk, wanneer de orkanen van hoven, uit begeerige, vijandelijke lan-

den op ons nederbrullen, of de Leviathans van zamenzweering en opstand uit de vratige afgronden der Revolutie opstijgen om vrede en orde en welvaart te vermoorden en te verslinden.

Des konings Majesteit heeft somwijlen te beschikken over het leven van eenen door de uitspraak der rechters veroordeelden onderdaan, en dat te doen is een verheven recht van het Koninkschap. Wie den Koning dat recht ontkent of ontnemt, ontnemt hem een der hoogste rechten, ontkent hem een der hoogste eigenschappen die ik voor vorst en volk moet onontbeerlijk achten. Het bevreemdt mij dan ook niet meer, dat in alle Koninkrijken waar de revolutie of de republiek wilden inrukken of ongemerkt binnensluipen, er zorg werd gedragen, eerst dat recht te ontkennen of minstens bij tijdelijke wetten aan banden en kluisters te leggen. Op den huidigen dag, ook dat, in ons land, te zien plaats vinden mogen wij betreuren, maar kan ons niet bevreemden. Alle Koningsrechten van Pius IX worden er openlijk, door schier alle liberale bladen aangerand en beoorloogd, hoe zouden dan de Koningsrechten van Willem III onaangerand en onbestreden kunnen blijven? De doodstraf, die levensverzekering van den rustigen en vreedzamen burger, is buiten het leger afgeschafft en 's Konings macht om gratie te geven, ingekort; de macht om oorlog te verklaren en bijgevolg om vrede te sluiten, wordt onzen Koning door liberale bladen en adressen betwist; reeds zijn er stemmen opgegaan, om de troonsopvolgingswet af te knotten, wat blijft nog over dan ook den troon weg te cijferen? Aan alle soortgelijke bedrijven blijft onze overtuiging vreemd. Aan al die plannen en pogingen ter bekorting of ter afbreuk der Koninklijke macht in Nederland zijn vreemd gebleven juist die organen der nederlandsche dagblad-

pers, welke zich verdedigers stellen van de rechten van Pius IX.

Dat goddelijke recht, — want alleen van God, den oppermachtigen beschikker over leven en dood kan het recht komen, een doodvonnis te vellen en te voltrekken — kan wederrechtelijk den Koning, maar kan onmogelijk den veldheer ontzegd worden. Terwijl de vorst over het leven van dezen of genen booswicht heeft te beslissen, moet Gij, bevelhebber aan het hoofd van uw leger, beschikken over het leven van duizenden, en tienmalen duizenden, over het leven van trouwe onderdanen. Daar, daar staan de vijandelijke kanonnen; die positie daar gints moet ingenomen worden: gij spreekt, o krijgsoverste, en duizenden snellen den dood te gemoet; gij spreekt, en duizenden stormen heên en vallen weêr; gij spreekt, en al waart gij een Godheid, nog alweêr anderen klauteren over die bergen van lijken, komen verder dan de stervende broeder dien zij vertrappen; gij spreekt, o hemel! gij spreekt tot zevenmaal, en zevenmaal hebben wij u dezer dagen hooren beschikken over leven en dood van duizenden. En dat is recht. Groot zijt gij dus, helden die het oorlogswapen ter verdediging der gerechtigheid aangordt en aan het hoofd der dapperen staat: groot is hij boven allen, die bij zijn scepter van Koning den degen van rechtvaardig overwinnenden veldheer voegt; maar ook gij zijt groot, gij die daar sneuvelt, van uwen Christelijken plicht doordrongen, soldaten die gehoorzaam zijt, gehoorzaam tot den dood. Gij zijt het leger van recht en rechtvaardigheid, gij zijt het leger des Heeren, martelaren van het recht. Niet allen in het leger vatten den krijgsdienst zoo hoog op, ik weet het: om ook hen te ontrukken aan de bekrompenheid van onchristelijke begrippen en hen te ver-

heffen tot het waarlijk christelijke standpunt, waar Gij, Nederlandsche Zoeaven, den leeuwenmoed van uw katholiek hart door de gansche wereld hebt doen bewonderen, wordt deze poging van goeden wil gedaan.

Hebben onze Zoeaven daar ginds, waar ons Willibrordus tot bisschop werd gewijd en door Pius' voorganger naar onze Noord-Nederlanden werd gezonden om er het licht, den troost en de kracht van het Christendom te brengen; hebben onze Zoeaven daar ginds het recht, de Godsorde, de rechtvaardigheid, den troon van een koning en de onafhankelijkheid van eenen staat verdedigd, gij, Nederlandsche jongelingen en mannen, die wij onlangs zagen te wapen snellen, gij waart bereid om ook dat recht, om ook die Godsorde te verdedigen, en te strijden en te sterven, had het moeten zijn, voor vorst en vaderland. U kwam voorwaar ons aller hulde toe, verdedigers des Vaderlands. Ik beschouwde u als strijders van het recht, en in dat licht beschouwd, waart gij mij eer en lof waard, waart gij mij dierbaar; dierbaar immers is ons de grond der vaderen, en dien grond verdedigt Gij; dierbaar is ons de vlag van Nederland. . . . Ik geloof dat wij eens verre van het Vaderland moeten zijn verwijderd geweest; om te weten, hoe dierbaar ons is de vlag van Nederland. . . . O, eeuwig gedenk ik den dag, het uur, dat ik verre van het Noorden, in het Zuiden van Europa, te Napels, van de hoogte waar Virgilius graf wordt bezocht, mijne blikken in het heerlijkste stad- en land- en zeegezicht zich liet vermeiden, toen ik eensklaps, ... o vreugde die het hart doet popelen en ons onvoorbedachtelijk den kreet doet slaken . . . . onze vlag! . . . . een Nederlandsche driemaster kwam de haven van Napels inzeilen, ... en onder dien hemel en op die zee was dat punt mij

onvergelijkbaar het heerlijkste, waar mijne oogen en mijn hart rustten en speelden in de golvende kleuren van de vlag van Nederland. En die vlag van het vaderland wordt in haar eer beschermd en beschut door u, legermacht van Nederland. En op het oogeblik dat gij te velde trekt, durft men smadend van ons leger gewagen! De wapenrusting alleen maakt niet den held, ik weet het; niet allen, niet allen doen hun wapen eer aan; meer dan eens wordt de degen en uniforme onteerd, doch elke degen is mij eer en eerbied waard, tot dat mij de treurige zekerheid is geworden, dat wie hem draagt de eer van den krijgsmanstand heeft verzaakt. En dan nog, zij hem de eer niet geweigerd die men den stand verschuldigd is. De wel verdiende eer van de anderen straalt zelfs over den onwaardige neder. Het land, waar niet aldus met waarheid zou kunnen gesproken worden over het leger dat te velde trekt, het land waar het leger geen eerbied meer verdient, is een verloren land. Dat zal toch wel niet ons Nederland zijn! Van waar dan die taal welke in liberale dagblad-kolommen opstak, en alleen geschikt was om ons leger bloot te stellen aan de geringschatting, aan de verachting der natie? Waarom nu die beknibbeling van den roem, van de vereering der krijgshelden? Maar het was een der bladen, die over onze Zoeaven, ja, over Koning Pius IX smadend durven spreken. Wat zij tegen onze Zoeaven misdeden, zij hun met zoeaven-edelmoedigheid vergeven; wij hebben meer moeite om te vergeven wat nu tegen Nederlands leger werd begaan.

Naar onze grenzen hadt gij uw kamp betrokken, strijdvaardige verdedigers van het Vaderland. Maar zoudt gij ze slechts hebben verdedigd gelijk de leeuw het oord zijner woonstede verdedigt? Zoudt gij ze slechts

hebben bewaakt, gelijk de trouwe voor het huis des nachts en voor den meester altijd wakende hond? Ook dan gewis, zouden uw moed en uw trouw hebben kunnen strekken tot redding van den vaderlandschen bodem, tot veiligheid van den nederlandschen burger, doch wie u slechts als zulke wachters beschouwt, wie u alleen die leeuwentaak toekent, miskent u en verlaagt u niet weinig. Alwie in den krijgsman, hetzij overste of gemeen soldaat, niet eene hoogere bestemming erkent en u niet overeenkomstig die bestemming bejegt, is ook van den weg der waarheid en der Godsorde afgedwaald.

Ik geloof bewezen te hebben, dat wij weten wat een Koning is, en hoe wij den Koning geven wat des Konings is; laat ik ook trachten aan te toonen dat wij weten wat de soldaat is, en hoe wij den krijgsman, den soldaat, geven wat des krijgsmans is.

Wat is dan de soldaat?

Er zijn zekere lieden in den lande, ja zelfs in onze kamers, die onlangs nog hunne meening voorschoven, dat het hoogste maatschappelijk gezag, dat de maatschappij geen recht heeft op het leven van het individu, van den mensch. De brandstichter die een geheel dorp in asche legt, de vadermoorder die zijne moeder den dolk in het harte wringt, is een mensch, en daarom mag de doodstraf niet tegen hem worden uitgesproken. Maar tegen den soldaat mag de doodstraf wel worden uitgesproken en voltrokken.

Wij mogen dus aan die Kamerleden, welke der maatschappij het recht ontzeggen op het leven van een mensch, vragen, of de soldaat geen mensch is?

Voor ons zijn de soldaten zoo goed als die leden der Kamer, menschen. Maar wat volgt nu daaruit? Juist dit is het wat ik u ronduit wil beduiden, want

het is van het allergrootste gewicht voor volk en Vorst en Vaderland.

De gevolgtrekkingen evenwel zullen niet weinig verschillen naar gelang het antwoord luidt op de vraag: wat is een mensch? Ik zal u vier definitiën voorstellen, waarvan ik de eerste ontleen aan het volk van Israël; de tweede aan oud-Griekenland; de derde aan den modernen vooruitgang, en de vierde, zal ik van u vernemen.

De eerste zegt dat de mensch is »eene sprekende ziel;» de tweede, van den grootsten der heidensche wijsgeeren waar het scherpte van vernuft geldt, verklaart, dat de mensch is »een politiek en godsdienstig dier;» de derde, de moderne »Fortschrittsman,» de liberaal, die al de stellingen welke de Syllabus veroordeelde, aankleeft, roept uit in zijne belijdenis: dat de mensch is het eerste der tweevoetige zoogdieren.

Volgens u is de mensch een redelijk schepsel Gods, bestaande uit eene onsterfelijke ziel en een sterfelijk lichaam. Deze vierde definitie is ook de mijne, en uit deze zal ik mijne gevolgtrekkingen afleiden.

De mensch, de krijgsman, is dus een met rede begaafd schepsel Gods, en ziet, daar staan wij reeds voor een vraagstuk, dat ik volgens niet weinigen misschien niet moest bespreken; ik doe het evenwel, omdat ik het geoorloofd en nuttig, zoo al niet noodzakelijk acht: wij staan voor het vraagstuk: moet de krijgsman altijd gehoorzamen? En ik antwoord, met de vraag: moet de christen, gelijk de Apostelen, niet eerder aan God dan aan de menschen gehoorzamen? Moet of mag de christen-burger altijd blind gehoorzamen aan den wil van den heidenschen, Christus wegcijferenden of Christus vervolgenden modernen staat, l'État athée? De dienstplichtige, zegt men, moet altijd

gehoorzamen, moet blind gehoorzamen, en nogmaals antwoord ik: de generaal, de officier, de soldaat, zijn redelijke wezens, zij hebben eene onsterfelijke ziel, zij moeten dus zoo wel aan God geven wat Godes is als aan Cesar wat des Cesars is. Dat moeten zij dus onderscheiden, en bijgevolg, moeten zij niet blind en mogen zij niet altijd gehoorzamen. Laat ik dit verschrikkelijk vraagstuk nader toelichten, en om meer duidelijk en nauwkeurig te zijn, zal ik eerst met de vrijmoedigheid, die den krijgsman welkom is, het woord mijner overtuiging tot de militaire overheid richten.

Generalen en Officieren en andere Overheden in Neêrlands leger, er zijn menschen die meenen — ik ben allermint van die meening — dat gij te weinig ontwikkeld zijt om een redelijk oordeel te vormen, daar waar de leden van onze Kamers over 's lands belangen, over de middelen des oorlogs, en in zoo verre, over den oorlog beslissen en stemmen: er zijn er die meenen, dat gij geen open oor hebt, dat gij uw hart sluit voor de belangen, hoe beslissend dan ook, van het vaderland; die meenen, om het in een woord te zeggen, dat gij niet eens in staat zijt, om een rechtvaardigen van eenen onrechtvaardigen oorlog te onderscheiden.

Ik ben niet van die meening.

Gij staat bloot aan nog andere verdenkingen. Er zijn er die Uw trouw aan den koning geringschatten; die meenen dat gij des konings gezag en vrijheid zoudt laten overrompelen door het volk in de straat of door de republiekeinen of demagogen van eene Tweede Kamer. Anderen daarentegen meenen dat gij als slaven zoudt kruipen voor de voeten van eenen willekeurigen dwingeland, die land en volk zou willen gebieden om,

tegen de rechtvaardigheid in, de broeders van het naburige land te gaan plunderen en vermoorden. Gij zoudt dus, in de handen van elke tyrannij die gruwelen en onrecht pleegt, altijd gewillige en blinde werktuigen zijn, in één woord, gij zoudt menschen zonder God en zonder geweten zijn. Mij smart het zoolang te hebben moeten herhalen wat zoo al tegen de generalen van ons leger gezegd is, zoo al niet in woorden dan zeer duidelijk opgesloten in de machtspreuken, die men voor beginselen uitgeeft. Ziet hier welke stellingen ik heb verdedigd: dat gij minstens zoo ontwikkeld zijt als de meerderheid der Kamerleden; dat gij een open oor en een warm hart voor alle aangelegenheden des vaderlands, doch allereerst voor alle aangelegenheden des oorlogs hebt; dat gij zeker zoo goed als de Kamerleden kunt oordeelen of een oorlog al dan niet rechtvaardig is; dat gij uwen koning nooit zoudt overleveren aan het volk, maar ook nooit uwe soldaten, uwe medeburgers, uw vaderland zoudt overleveren aan de afgronden van eenen blijkbaar onrechtvaardigen oorlog. Ik ben der meening niet vreemd dat onze militaire overheden aan deze mijne stellingen hun zegel, hun wapen zouden kunnen hechten. Is die meening gegrond, dan mag ik uit die stellingen, voor het heil van vorst en vaderland deze gevolgtrekkingen afleiden: wanneer de wulfe grillen van een deel des volks, of de sluwe plannen van een heerschend minister den vorst zouden willen dwingen om eenen onrechtvaardigen oorlog te verklaren, dan moet gij den rechtvaardigheidlievenden vorst beschermen; gij moet zijne vrijheid en zijn gezag om niet dien oorlog te verklaren, verkondigen en handhaven. Zelfs wanneer die opgezweepte opinie der straat de meêgaande opinie van onrecht goedkeurende Kamers

meêsleeppte, dan wilt gij en moet gij nog der rechtvaardigheid en daarin uwen vorst trouw blijven. Doch in-gelijks zult gij uwe soldaten en uw vaderland niet opofferen aan den onrechtvaardigen wil die volk en land zou willen dompelen in de onpeilbare zee van rampen, welke een onrechtvaardige oorlog ontsluit: liever dan uw vaderland in een onrechtvaardigen oorlog te sleuren; zoudt gij aan de voeten van die onrechtvaardigheid uwen degen verbrijzelen. Zoo zijt gij tweemaal groot en allen lof en hulde waardig, o generalen en uwer waardige mede-bevelhebbers in het vaderlandsche leger; zoo is het leger wat het zijn moet; het heil, de redder van vorst en volk. Gij dan die vredebonden sticht, gij allen die den vrede bemint, ziet hier de mannen die den vrede voor het vaderland kunnen handhaven. Of zouden zij God en hun geweten verraden, om eene onrechtvaardige oorlogsverklaring te volgen?

Doch al kan en moet de generaal, al kan en moet de officier zijn degen nederleggen, eerder dan een moordenaar te willen worden in eenen oorlog dien hij voor onrechtvaardig erkent, wat kan, wat moet de soldaat doen?

Vele antwoorden die weleer op die vraag gegeven werden, zijn ons heden niet meer voldoende. De toestanden der wereld, de tijden zijn veranderd. Nu moet de waarheid, en wij met haar, altoos op de hoogte van den tijd zijn, ja zij moet den tijd vooruit zijn. Dat is zij; trachten wij haar te volgen. Ik wil het beproeven. Zonder omweg, recht naar het doel, wil ik in het open veld de strijdvraag stellen, of de krijgsman altijd en blind moet gehoorzamen, of hij niet te oordeelen heeft over de bevelen, die hem als werktuig van uitvoering gebruiken, om eene gevestigde

Republiek door eenen kroonzuchtigen President, of eenen gevestigden koningstroon door heerschzuchtige generaals, of eenen Paus-Koning door eenen Radet of eenen Cadorna te overweldigen? Moet de generaal, de soldaat altijd gehoorzamen? Deze vraag is heden van te grooter een belang, omdat de Staten nu meer dan weleer schier elk onzer tot soldaat en blind werktuig hunner oorlogen willen maken. Het algemeene antwoord op die vraag wil ik door ieder uwer laten geven, wanneer gij antwoordt op deze bedenking: mag de mensch, mag dus de soldaat, zich ooit als een redeloos wezen, als een gewetenloos zoogdier, als een machine zonder God of Gods gebod, laten gebruiken, en naar de hartstochten van den meester, slavenhouder of koning of Kamer, laten misbruiken? Gij allen zult met mij, in naam van de menscheIjke waardigheid en van de menscheIjke rede, in naam van 's menschen onsterfelijke ziel en 's menschen persoonlijke verantwoordelijkheid voor God, den God der tien geboden, antwoorden: neen, zoo moet niet, zoo mag niet gehoorzamen wie mensch is: zoo dus ook niet de krijgsman, de soldaat. Aan den modernen Staat, een ware Nabuchodonosor, die ons wil doen nederknielen voor zijne staatswetten in plaats van Gods geboden, kan deze waarheid niet welkom zijn; aan het meest laaghartige van alle stelsels die 's menschen vrijheid en waardigheid, 's menschen ziel en Gods gebod aanranden, aan het Liberalisme dat de stelling verkondigt hoe op den dag van heden, gelijk in de dagen van Drako en Moloch, »de Staat over alles en over allen recht heeft, en zoo groot een recht heeft dat het geene grenzen kent"; dat »elks goed en ieders bloed den Staat toebehoort"; dat »de mensch geen ander geweten mag hebben dan de wil

en wet van den (afgod) Staat'', aan dat Liberalisme moet onze vraag een misdaad en ons antwoord een gruwel zijn. Doch het recht van de zielen, het gebod van God en de vrede en de welvaart der volken moeten ons meer ter harte gaan dan de gunsten of de macht van Liberalisme en Regering: en u burger, u krijgsman, zeg ik, dat gij nooit moogt gehoorzamen waar de mensch u iets gebiedt wat God u verbiedt. Vreezen wij niet in bijzonderheden te treden. Er wordt een oorlog verklaard, men noodigt u uit vrijwillig uw arm aan dien oorlog te gaan wijden; krijgskundige, het is uw plicht, voor God en uw geweten, te onderzoeken of die oorlog rechtvaardig is. Zoo lang gij nog eenigen twijfel hebt, zoo lang gij voor u niet ter goeder trouwe zeker zijt van de rechtvaardigheid van dien oorlog, moogt gij niet uw dienst toezeggen. Kunt gij u zelve niet uit dien twijfel redden, raadpleegt anderen, die der zaken kundig en geen goddeloozen zijn.

Er wordt een oorlog verklaard; maar als zoon van het oorlogverklarende land zijt gij reeds dienstplichtig, wat is dan uw recht o mensch, wat is dan uw plicht o Christen? Altijd blind te gehoorzamen? Doch hier zijn wij reeds op ons nieuw gebied. De antwoorden, in vroegere tijden, door groote godgeleerden en staatsmannen gegeven, kunnen heden niet meer gelden voor wat zij vroeger waren. Toen werden de staatszaken niet in het licht der openbaarheid behandeld gelijk nu; toen werden de betrekkingen van den eenen staat tot den anderen niet in Kamer-debatten en officieele stukken aan het volk medegedeeld gelijk nu; toen had de gewone burger geen kennis van de Staatszaken; hij kon er dus nooit of zelden over oordeelen, en mocht dien ten gevolge, ook in geweten, dat oordeel overlaten aan de wettige Regeering van zijn land. Ver-

klaarde zij dat er oorlog moest gevoerd worden, hij mocht het er voor houden dat die oorlog rechtvaardig was. Maar in onze dagen hebben wij geheel nieuwe toestanden voor ons liggen; wij leven in een heel ander midden, en hebben buitendien met gantsch andere regeeringen te doen.

In onze dagen heeft de burger het recht — dat hem door 's lands constitutie is opgedragen en niet door God noch zijne Kerk is ontzegd — om op velerlei wijze mede te werken aan 's lands welzijn en regeering. Velen mogen onze afgevaardigden, deel van 's lands wetgevende lichamen kiezen, en mogen gekozen worden. Velen aldus worden nu door den staat, geheel verschillend van vroeger, erkend te kunnen oordeelen in zake van 's lands welzijn en regeering, en kunnen het inderdaad. De staten zijn er fier op dat de beschaving zich aldus onder het volk heeft verspreid, en op zijne beurt houdt zich een groot deel des volks overtuigd, dat het genoeg vertrouwd is met de politiek, om in geweten de daden der Regeering te beoordeelen. Ik laat de redenen dezer overtuiging voor hetgeen zij zijn, doch aarzel niet te verklaren, dat dan ook met onze kennis van goed en kwaad onze verantwoordelijkheid is gestegen en uitgebreid. Dit laatste punt wordt door te velen niet beschouwd, zij willen de lusten van hunne meerdere ontwikkeling, doch niet de lasten van hunne meerdere plichten. Wie zou durven beweren dat er b. v. hier te lande buiten den éenen gekozen afgevaardigde, niemand zoude zijn onder de 45.000 landgenooten waarvoor hij gekozen is, die over het al dan niet rechtvaardige van eenen oorlog zou kunnen oordeelen? Het recht van beslissend oordeel betrekkelijk de burgerlijke wettigheid der regeeringsmaatregelen staan de kiezers aan het gekozen Lichaam af, maar

het oordeel over de afschaffing van Gods geboden ter bestrijding, ter beoorloging van de klaarblijkelijke rechtvaardigheid mogen en kunnen zij noch Koning noch Keizer noch Kamer afstaan. Voor alle verdere positieve medewerking blijft ieder burger verantwoordelijk bij God. Is het onze overtuiging dat de oorlog onrechtvaardig is, dat de tegenstander zeker in zijn recht is, dan mogen wij dezen niet aanvallen, onverschillig of de aanvallende onrechtvaardige oorlog verklaard wordt door eene Kamer van Afgevaardigden, of door een gekozen Keizer of door een erfelijk Koninkschap. Al zou een naburig minister met Koning en Kamer aan Nederland den oorlog of de annexatie verklaren, gelijk Victor Emmanuel aan Rome, nog zou geen Christen generaal of soldaat van België of van Duitschland, die onzer rechten bewust is, mogen gehoorzamen aan die oorlogsverklaring. Wie zelf niet wordt geroepen om rechtstreeksch mede te werken, kan meestal buiten medeplichtigheid blijven; maar worden wij zelven opgevorderd om het wapen te voeren en zouden wij in eenen onrechtvaardigen oorlog, den rechthebbenden nabuur, werkelijk gaan beoorlogen, dan worden wij medeschuldig aan het onrecht, dan worden wij voor God en ons geweten, brandstichters, wanneer wij zijn huis of dorp of stad in brand schieten; dan worden wij moordenaars, wanneer wij een der vijanden dood schieten, ja, wij maken ons, schuldig . . . . ik zou thands willen zwijgen, en niet verder gaan . . . . mischien heeft de eene of andere gevreesd dat ik, met te zeggen, hoe de krijgsman, hoe de soldaat niet altijd moet gehoorzamen, een aangenaam woord voor onze neiging tot vrijheid en afkeerigheid van alle juk zou hebben gesproken; neen, mijne broeders, dat is verre van mij; ik spreek u van plichten, en verschrikke-

lijk zijn de waarheden die ik u nog verder moet openleggen. Zoo dikwijls wij in eenen ons als onrechtvaardig bekenden oorlog, op den vijand een schot lossen dat hem doodelijk kan treffen, zoo dikwijls ook maken wij ons schuldig aan eene doodzonde. Begrijpt gij nu, waarom ik den onrechtvaardigen oorlog, het werk van Satan heb genoemd, en degenen die zulk een oorlog verklaren, beneden den laagsten galeiboef plaats? Niemand dus, hij zij vrijwilliger of dienstplichtige, hij hoore tot het leger of tot de schutterij; hij zij generaal of gemeen soldaat, niemand die in geweten overtuigd is van de onrechtvaardigheid van den oorlog, mag er daadwerkelijk en rechtstreeks aan deel nemen. Nog verder moeten wij gaan, want de geheele waarheid wil ik zeggen, te meer, daar ons de geheele waarheid tot een nieuw standpunt zal voeren, dat ik met een zal aanwijzen. Ieder onzer, en ieder Christen, moet eerder dan den rechthebbende, den onschuldige te vermoorden, zich zelve laten doodschietsen. Het zijn verschrikkelijke waarheden die aan den dag komen, nu ik u moet uiteenzetten, dat de generaal, dat de soldaat niet altijd, niet blind moet gehoorzamen. Ik ga verder. De regeering, de ministers hebben volk en land misleid, bedrogen; op onware berichten wordt in 's lands Kamer tot den oorlog besloten; de vorst heeft de oorlogsverklaring reeds uitgevaardigd, doch ziet, nu komt de waarheid aan den dag; veldheeren, officieren, ja, soldaten komen tot de stellige overtuiging dat 's lands aanvallende oorlog onrechtvaardig is, welnu, zal dan die generaal zijn beleid en oorlogskunde nog mogen dienstig maken om met zijne soldaten duizend en duizenden onschuldigen aan te randen, te verminken of te vermoorden? Zal dan die soldaat nog zijn doodend wapen op den onschuldige

mogen richten? Antwoordt gij zelve; dat leger en land antwoorden. In het eerste of in het laatste gelid geplaatst, hebben zij niet eens bij den aanval het recht van zelfverdediging; immers zij zelve zijn de aanranders, zij zijn de aanvallers en alleen aan den onrechtvaardig aangevallene kan hier het recht van zelfverdediging toekomen.

Wanneer vorst en leger, eerst bedrogen, meenden voor eene rechtvaardige zaak te strijden, nu tot de waarheid komen en inzien dat hun oorlog onrechtvaardig is, dan is die vorst verplicht den vrede te vragen en billijke vredesvoorwaarden aan te bieden; dan is dat leger verplicht den rechthebbende niet aan te randen en den aanval te vermijden; generaal, officier en soldaat, zou, gelijk elk ander burger, voor het recht moeten buigen en de wapens moeten nederleggen.

Of dat leger nu honderd duizend of tienmaal honderd duizend man sterk is, doet niets af aan recht noch aan plicht. Voor tyrannen, voor koningen of ministers, belust op roof, is deze leering van het gezond verstand en van eene Christelijke staatkunde niet gunstig, maar voor den vrede van de volken, voor de onafhankelijkheid van de rechtvaardig gevestigde staten, voor de veiligheid van den gevestigden troon, voor het heil van de maatschappij en de glorie der wereldorde door God in rechtvaardigheid vastgesteld, is onze leering de zekerste waarborg tegen den oorlog.

Ziedaar de katholieke waarheid die nooit het gewapend verzet tegen de wettige regeering goedkeurt, maar wel verbiedt, en desniettemin aan het rechtvaardigheid en vredelievende volk het recht 1) toekent en het middel 1) aanwijst om het elken regeerder onmo-

1) Binnen de grenzen van het negatief verzet.

gelijk te maken, 's lands vrede door eenen willekeurig oorlog te storen. Ziedaar het nieuwe standpunt dat juist door de meer algemeene ontwikkeling en door den meer algemeenen krijgspligt, bereikt wordt. Ziedaar hoe de katholieke waarheid beantwoordt aan het rechtmatig verlangen des vredelievenden volks; ziedaar hoe de katholieke waarheid op de hoogte van onze tijd is, ja, onzen vooruitgang reeds vooruit is. Dit ons nieuwe standpunt is niet revolutionaire al wordt er gezegd dat de veldheer, dat de christenkrijgsman niet altijd moet gehoorzamen aan den staat, want er wordt slechts gezegd dat men eerder aan God dan aan de menschen tegen God, moet gehoorzamen; het is niet demagogiesch, al wordt aan het volk het recht toegekend, ja de plicht opgelegd, om zich nooit aan een blijikbaar onrechtvaardigen oorlog mede schuldig te maken, want het gezag van Gods gebod, dat den broeder in den nabuur beschouwt, het gezag van elk gevestigd, rechtvaardig goevernement, wordt volledig erkend. Wij geven Gode wat Godes is, en Cesar wat des Cesars is. Maar de regeering die hare onderwerping aan God opzegt, die beweert 1) »dat de wetten zich volstrekt niet behoeven te houden aan het natuurrecht» dat Gods recht is; die beweert »dat 2) de staatswetten mogen en moeten afwijken van het gezag van God en van de Kerk»; »*l'Etat athée* moet niet en mag niet blind gehoorzaamd worden. In zaken die Gods geboden gelden, kunnen wij immers, redelijk zijnde, niet blind gehoorzamen aan den wil, de oorlogsverklaring van eenen staat zonder God? In zaken die ons geweten treffen, kunnen wij immers, redelijk en christen blijvende, niet zonder onderzoek aannemen als gewetensregel wat ons een staat zonder geweten

1) Syllabus, stelling LVI. 2) Syllabus, stelling LVII.

al voorlegt. Zoodanig evenwel is de toestand van vele regeeringen in onze dagen. En wanneer de regeeringen de heiligste rechten onbeschermd laten; wanneer zij de meest goddelooze feiten die voltrokken zijn, erkennen als recht; wanneer zij ter begunstiging van kwaad en onrecht, als hun beginsel verkondigen de niet-interventie, dan mag dan moet als interventie, ter handhaving of tot herstel van ons onbetwifelbaar Katholiek recht optreden het geweten des volks; dan moet, als verdediger van dat recht, als tolk van dat geweten, spreken al wie spreken kan; dan mag elke Zoon des volks en der Kerk als vrijwilliger, aan den rechthebbenden vorst zijn wapendienst aanbieden; dan mag niemand het onrecht, het voldongen feit, als recht erkennen, noch in onverschilligheid den vrede des volks, het recht des vorsten ten prooi laten aan de ongerechtigheid van ministers of gepeupel.

Gij dan, mannen van onzen tijd, die bij het volk de macht wilt zoeken om den vrede des volks te beveiligen tegen de oorlogsuitvlucht van een op zijn troon wankelenden vorst, of tegen de veroveringszucht van eenen sluwen minister, of tegen de lichtzinnigheid van eene op het naburig broedervolk nijldige Kamer, verkondigt, wilt gij het edele doel bereiken, verkondigt met ons dat de Staat niet is de bron van alle recht, dat de oorlog niet rechtvaardig is omdat het gepeupel in de straten van de hoofdstad, of omdat een godvergeten vorst op den troon den oorlog willen; verkondigt met ons dat de vorsten, de ministers, de Heeren van den Senaat of de Kamer, die over den oorlog beslissen, even goed aan Gods wetten en geboden onderworpen zijn als de arme werkman, wiens zoon het eerst kan worden verwond of verminkt; verkondigt met ons, dat niemand wie hij ook zij, mag

gehoorzamen aan eene blijkbaar onrechtvaardige oorlogsverklaring; dat niet één generaal slag mag leveren, dat niet één soldaat een enkelen vijand mag treffen. Wanneer het volk aldus de gehoorzaamheid volgens Gods gebod zal beminnen en belijden, dan ook is de zekerste waarborg voor den vrede gevonden. Zegt dan met ons aan uwe en onze landgenooten, dat wij te zamen de oude rechtvaardigheid volgens Gods geboden moeten betrachten, niet alleen om den vrede te bewaren, maar ook om den vrede te herstellen en Gods wil in de wereldorde te doen zegepralen. Wij zelve, wij allen die hier tegenwoordig zijn, wij kunnen en moeten medewerken tot het herstel van den vrede, tot de zegepraal van de rechtvaardigheid.

Zoeaven, wij moeten heden eene edele taak beginnen.

Zoeaven, mij trilt een woord op de lippen dat uw hart zal doen opspringen, gelijk het hart van den krijgsheld opspringt wanneer hij den kreet der krijgstrompetten hoort; gij hebt het geleerd dat woord, in het uur van uw heldhaftig strijden, onder de kogels van den vijand.

Doch alvorens ik dat woord, hetwelk ook in uw hart ligt, zal spreken, moet ik kort en duidelijk in één minuut tijds, de gegevene definitiën van den mensch, van den soldaat, in eene laatste gevolgtrekking uiteenzetten.

De mensch is niet alleen »eene sprekende ziel», gelijk de eerst gemelde aanduiding ons leerde, hij is niet alleen een redelijk schepsel, bestaande uit eene onsterfelijke ziel, maar ook nog uit een sterfelijk lichaam.

Voor den man van moderneren vooruitgang zijt gij niets dan een sterfelijk lichaam met uitdoofbare levensgeesten, even als het paard dat het kanon voorttrekt, even als de raaf die op het blootgerogende slagveld

toeschiet. Voor den heiden, voor Aristoteles, was de mensch, de soldaat nog een »politiek en godsdienstig dier», voor den moderne, voor Strauss en zijns gelijken is de soldaat alleen nog »een politiek dier.» De vooruitgang in de verlaging van den krijgsman is reeds zoo diep, dat het begrip van »godsdienstig zijn», geheel is weggecijferd en niets meer overblijft dan een dier, een politiek dier. Zulke gedachten nopens den soldaat moeten ook al de liberalen aanhangen, die tegen den Syllabus en de 58 veroordeelde stelling hunnen gewaanden vooruitgang volgen. De krijgslieden zijn voor hen »politieke dieren»; geen wonder dus, dat zij, niet zelden lid zijnde van een genootschap tot bescherming der viervoetige dieren, ook hunne bescherming over u, *belluae quae bellum geritis*, tweevoetige hebben uitgestrekt. Gij zijt immers hunne natuurgenoeten. Dat niemand den bijstand miskenne dien zelfs de moderne aan het politieke dier op het slagveld verleent. Zijn werkkring is de stoffelijke natuur, het eenige wat hij er kent: dat hij zijne zorgen alleenlijk voor die natuur over hebbe, is natuurlijk. Doch wij, christenen, wij, Katholieken, wij mogen ons niet bij die zorgen voor het stoffelijk, sterfelijk lichaam bepalen, daar waar elk onzer soldaten op zijn doodsbed kan nederzlijgen. Laten wij ons niet geheel innemen door het louter humanitaire. Wij worden overstelpt van het Naturalisme! Wordt het supranaturalisme, de onsterfelijke ziel, de geestelijke bijstand voor den strijdenden soldaat, voor den stervenden krijgsman, niet te veel uit het oog verloren ook in onze dagen? Hebben wij niet den meest modernen, den meest door alle liberalen, ook ten onzent toegejuichten Staat, het zoogenaamde Vereenigde Koningrijk van Italie. de aalmoeseniërs bij het leger zien afschaffen? Weten wij

niet hoe andere Staten den geestelijken bijstand van geestelijke genootschappen bepaald hebben geweigerd? Hoe velen der stervenden zijn niet verstoken gebleven van den geestelijken bijstand en de bovennatuurlijke hulpmiddelen, die hun zouden zijn toegedeeld, liet men zich niet te zeer uitsluitend meêvoeren daar, waar naast vrome christenen ook godloochenaars en apostaten van het christendom wel het kruis op hun kleed, maar niet den aangebeden naam van den Gekruisigde in hun hart noch op hunne lippen dragen. Ik misken niet de individueele edelmoedigheid, de onvergolden moeite, de prijzenswaardige zelfopoffering van zeer vele leden van het Roode Kruis; het deed mijn harte goed te hooren, hoe ook buiten 's lands de Nederlandsche kazeretten gewaardeerd en hoog geprezen werden; doch moet ik de vraag stellen of onze goede trouw althands in de toekomst, geen gevaar loopt?

De hedendaagsche staat moet zijn, volgens niet weinig modernen en liberalen, *l'Etat athée*, een staat zonder godsdienst, een staat zonder God.

Natuurlijk kent zulk een staat geen dienaren van den godsdienst. Maar kent gij niet de vereeniging in eenen naburigen, liberalen staat gevormd, waarvan de leden zich *Les solidaires* noemen? Het doel van hun genootschap vordert dat alle geestelijke bijstand, dat alle Katholieke hulpmiddelen des geloofs, dat de zuster van Liefde, dat de priester vooral niet worden ingeroepen, niet worden toegelaten bij den stervende; ja, worden geweerd en met geweld gekeerd. Godloochenaars, verzakers van Christus en zijne Kerk, moderne heidenen dragen zorg dat de ongelukkige die met den dood worstelt, zonder iemands hulp dan de hunne, den laatsten adem uitblaze. Gij dan, edele zielen die voor de Vereeniging van het Roode Kruis zoo christelijk hebt

geijverd, tracht met ons zorg te dragen, dat de moderne staat niet worde op onze slagvelden *l'Etat solidaire*.

En zijn die voorzorgen genomen voor ziel en lichaam; is de oorlog rechtvaardig; is er op aarde geene onbloedige rechtbank te vinden; wil de onrecht plegende niet het recht, de orde Gods laten herstellen, dan „sonnez clairs,” barst los, klaroenen des oorlogs; soldaten van recht en rechtvaardigheid gaat ten oorlog. Maar dan, ook aan uwe Oversten gehoorzaam tot den dood. Is het niet genoeg zevenmaal tegen den dood in te gaan, gehoorzaamt, snel als de stormpas, zevenmaal zevenmaal. Indien gij zegepraalt, dan zegepraalt het recht; indien gij in den strijd sneuvelt, sneuvelt als Christen die het recht bemint om Gods wil, dan zijt gij martelaar voor recht en Vaderland. De kroon der overwinning zal u niet altijd op aarde te beurt vallen, Caïn overwon Abel, Nero overwon Petrus, Victor Emmanuel's leger rukte in binnen Rome; maar in den laatsten dag, o Zoeaven van het recht, wanneer de trompetten zullen wedergalmen die zelfs de dooden uit hunne graven zullen oproepen, dan is de kroon der overwinning en de troon des hemels het eeuwig zaligende erfdeel voor allen, die den goeden strijd tot aan het einde van des levens kruistocht gestreden en het geloof beleden hebben.

En nu mijn woord tot u, Zoeaven van Pius IX; het woord dat mij op de lippen beeft, het woord dat gij te midden van den goeden strijd hebt geleerd, en dat zoo velen der onzen, ook nu gaarne hadden vernomen, nu de Piëmontees voor Rome's poorten lag.

Tegen alle Godsorde in, tegen alle volkenrecht in, tegen alle vorstenrecht in, met verkrachting van alle rechtmatig, zelfstandig en onafhankelijk bestaan van elken staat, die, gelijk de onze, niet zoo sterk aan

oorlogskrachten als de overmachtige nabuur is, heeft de aan God en koning vijandige revolutie, de provinciën en zelfs nu de hoofdstad der Kerkelijke Staten aangerand, heeft aan Pius IX, heeft aan de katholieke Kerk, Rome ontweldigd.

Vele honderden uwer wapenbroeders, de Nederlandsche Pauselijke Zoeaven, hebben de grootste daad verricht die het den dappere op aarde gegeven is te verrichten; onze Zoeaven, die naast God en Gods hemel niets vuriger verlangden dan te strijden tot den dood, dan, als helden en martelaars voor het recht te sneuvelen tot den laatsten man, zijn allen gehoorzaam geweest, en hebben, toen de Paus-Koning het verlangde, den strijd gestaakt en de wapens nedergelegd! Daarom ook, o jongelingen, strekt gij tot eer en glorie van het vaderland. Gij hebt gestreden als Nederlandsche helden, gij hebt gehoorzaamd als Nederlandsche Katholieken. Maar in het oorlogsveld is voor het oogenblik uwe taak volbracht; volbracht zoo verre als die van Joannes, Apostel des Heeren, volbracht was toen Pilatus den volkswil ingewilligd, den volkseisch: *crucifige eum*, kruisig hem tot een *fait accompli* had gevoerd, en Joannes de plaats verliet, waar God, in zijne voor menigeen onbegrijpelijke raadsbesluiten, den Redder, den Christus had laten overleveren, had laten bezwijken onder de handen zijner vijanden.

Ook Christus Stedehouder op aarde, Pius IX, is gevallen in de handen der vijanden; de Kerkelijke Staten zijn overweldigd. Is nu de strijd voor Rome geëindigd? Wordt nu de verdediging van het heiligste recht, dat van den Paus, dat van den Koning wankelmoedig prijs gegeven? NEEN. Die strijd moet nu meer dan hij ooit geweest is, waarlijk Katholiek worden.

Zoolang Rome onoverweldigd was, kon daar, waar nog in vrijheid de troon des Konings stond, het recht van den geheelen staat, de waardigheid en de onafhankelijkheid van den Paus-Koning verdedigd worden; nu is Rome overweldigd; nu is de Paus in den grooten kerker, onder de hand der overweldigers; nu moet dus ook de strijd waarlijk Katholiek, dat is, algemeen worden; nu moet het recht van den troon, het recht van Pius, het recht van de Kerkelijke Staten, het recht van de Katholieke Kerk overal verdedigd worden, waar er één ware Katholiek den voet zet; nu moet de verdediging waarlijk Katholiek, waarlijk algemeen worden. Niet ééne plaats, maar ook niet één persoon, niet één Katholiek mag er vreemd aan blijven. Werd tot nog toe alleen door onze moedigste jongelingen een daadwerkelijk deel aan de gewapende verdediging genomen, thands is het uur aangebroken waarop ook Gij, edelmoedige en offervaardige vaders, die uwe zonen, de Zocaven, schier benijddet, zooveel kunt doen als uwe dappere zonen. Ook tot de Nederlandsche Katholieke vrouwen en jonkvrouwen moet dit woord gericht worden; niet alsof hare echtgenooten, niet alsof hare broeders aansporing noodig hadden, om op hunne beurt, ter verdediging van Pius IX, voort te zetten wat heden hier, door de Zocaven-Broederschap zal worden begonnen, maar omdat zij recht hebben op eene niet kleine deelneming aan den strijd voor Gods Kerk.

En hoe moet nu die strijd gevoerd worden? Een blik over Nederland zal het u zeggen. Uit aller harte stijgt eene bede ten Hemel: dat is iets, het is veel, doch niet genoeg. Aan veler mond is, na die bede, de vraag ontglipt: is er dan voor ons recht nu niets meer te doen? Eene welgemeende vraag; Zocaven,

geeft er het antwoord op: doet meer, geeft het voorbeeld. U past een woord en eene daad.

Dat woord is een woord van protest, van protest tegen die schennis van het volkenrecht door de troepen van het koninkrijk van Italië; een woord van protest tegen die gewelddadige aanranding van de waardigheid en de onafhankelijkheid van het opperhoofd onzer Kerk; een woord van protest tegen het overweldigen van de Kerkelijke Staten door den overmachtigen nabuur. Doch U, Zoeaven, past meer nog dan een woord, eene daad. Zoeaven, gij hebt den oudsten en wettigsten koningstroon van Europa zoo verdedigd dat de geheele wereld de onovertroffen dapperheid van Neêrlands vrijwilligers heeft leeren kennen; de roem uwer dapperheid is voor Neêrlands Koning geen onverschillige roem; Zoeaven die verre van onze boorden, op de oevers van den Tiber, onder een legertent op de bergen, in uw kamp op de rotsen, uit onbeklemde borst het godgevallig feestlied voor Vaderland en Vorst hebt doen weergalmen; Gij die steeds aan onze nationale feesten hebt deel genomen; die nooit in gebreke zijt gebleven uwe heilwensen tot uwen Koning in uw vaderland te richten, Gij moogt u bij adres tot onzen geëerbiedigden Koning wenden. Dit voorstel, ik zie het, is u welkom, is u driemaal welkom.

Laat ik het in dezer voege formuleeren:

„De Zoeaven-Broederschap zal zich bij adres wenden tot Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, en protesteeren tegen de overweldiging der Pauselijke Staten door de troepen van koning Victor Emmanuel; zij zal onzen Koning Willem III eerbiedig verzoeken dat wederrechtelijk voldongen feit niet te erkennen, en, ter bescherming van de dierbaarste belangen van Zijner Majesteits Katholieke onderdanen, bij onze diplomatie

de noodige bevelen te willen geven, om, zooveel zulks mogelijk is voor Nederland, mede te werken tot herstel van het Geestelijk Opperhoofd der Katholieke Kerk in het bezit der Kerkelijke Staten.”

Is dat voorstel aangenomen? 1)

Zoeaven, zoo moest het gaan: Gij moest het zijn, die het eerste openbaar protest in Nederland tegen dezen nieuw gepleegden roof verkondigt. Ik acht u gelukkig met deze uwe geestdrift. Ik acht mij zelven gelukkig dit woord van protest, dit voorstel hier, in uw midden, te hebben kunnen verheffen. *Zuavi avanti*, te Bagnorea, te Monte-Rotondo, te Mentana hebt gij verdiend, om ook hier in het eerste gelid te staan, en den stoet der Katholieken naar den troon des Konings voorop te gaan. U dunkt, dat reeds de dertig duizend man der Heilige Familie naast u treden: *Zuavi avanti!* U dunkt dat reeds de Vincentianen, dat reeds de St. Jozefs Gezellen-Vereeniging zich bij den stoet aansluiten: *Zuavi, avanti!* Niet minder dan Gij, zijn ook die broederschappen, zijn ook die vereenigen, verdedigers van het recht van den wettigen koningstroon, van het Katholiek recht van Pius IX.

Mijne Heeren, eere-leden en leden en vrienden van de Zoeaven-Broederschap, wie uwer zou lid van een kerkbestuur zijn en zou niet voorstellen dat het bestuur zich bij adres tot den Koning wende? Wie uwer zou lid van een gemeenteraad zijn, en zou niet voorstellen dat de katholieke belangen der gemeentenaren, gekrenkt in hunne heiligste en dierbaarste rechten, verdediging mogen vinden bij 's lands regeering?

1) Een donderend applausissement, zegt *De Maasbode* van den 27 September, gaf het bevestigend antwoord.

Laten wij niet vorderen van de regering dat zij veel doe, waar wij zelyen weinig doen. Laten wij onzer regering gronden aanvoeren waarop zij kan wijzen bij hen, die de belangen des volks, het verlangen des volks, de opinie des volks, de wil des volks, zoo hoog doen gelden. Z. M. de Koning zal onze rechten beschermen. In eene plechtige toespraak tot zijn volk, verklaarde, het is nog niet lang geleden, Z. M. de Koning van Pruissen, hoe »zijne Katholieke onderdanen recht hebben te verlangen dat zijne regering hare zorgen aanwende ter bescherming en bewaring van de onafhankelijkheid van het Opperhoofd hunner Kerk.”

Dat recht zal voorzeker niet de Koning der Nederlanden aan zijne trouwe Katholieke onderdanen ontzeggen. Onze Koning zal onze belangen ter harte nemen.

En zoo is de eerste vergadering van de Zoeaven-Broederschap, in haar *eigen huis* begonnen met een gebed, en geëindigd met eene daad, met een voorbeeld voor Nederland.

MOET MEN OP ZIJNE HOEDE ZIJN?

TOELICHTING

over het aangenomen voorstel en het gegeven voorbeeld.

Gelukkig mogen wij de omstandigheid noemen die de ingebruikneming van het nieuwe gebouw der Zoeaven-Broederschap deed verschuiven van den eerst bepaalden dag in de eerste helft van Augustus tot het laatst van September. Door dat uitstel heeft zich de niet gezochte, de niet verwachte doch bijzonder gunstige gelegenheid voorgedaan, om, tegen de in Italië gepleegde feiten op te komen, en de Nederlandsche Pauselijke Zoeaven in Broederschap vereenigd te Rotterdam, het eerste openbare protest in Nederland te zien verheffen tegen de wederrechtelijke en heiligschennende overweldiging van Rome. Het besluit, alstoen met Zoeavegeestdrift en broederlijke eenparigheid genomen, om zich bij adres te wenden tot Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, ten einde Zijner Majesteits Regeering eerbiedig maar dringend te verzoeken hare bijzondere zorg te willen wijden aan de bijzondere belangen der katholieke onderdanen die zich tot hun Koning wenden, zal voorzeker

eene schitterende bladzijde in de geschiedrollen der Zoeaven-Broederschap beslaan. Dat besluit werd genomen bij de eerste plechtige vergadering in het nieuwe gebouw, op Zondag, 25 September.

Is het eene eer voor eene vereeniging of voor eene stad, de eerste in een land te zijn die openbaar protest aantekent tegen den aanslag der overweldiging op Rome voltrokken, dan voorwaar kan niemand in ons land ontkennen, dat die eer verdiend is door onze Zoeaven, kan niemand in Nederland ontkennen dat het den Zoeaven, door de omstandigheden begunstigd, toekwam het voorbeeld te geven. Hadden wij die gelegenheid onopgemerkt of ongebruikt laten voorbijgaan, het ware, een ieder zal het toestemmen, jammer geweest.

Gaarne had ik de redevoering, waarin het voorstel, den Zoeaven uit het hart genomen, om een Adres tot den Koning te richten, werd opgelegd, onmiddellijk in het licht gegeven, doch werd ik daarin verhinderd ook door aangelegenheden die mij voor verscheiden dagen naar elders riepen. Dat men de Katholieken van Nederland, ook thands weër, gaarne had willen zien het voorbeeld geven, zooals zij sedert jaren voor andere katholieke landen een schitterend voorbeeld waren, was de reden waarom, tot nadere voorbereiding en meer dringende aansporing, het besluit der Zoeaven-Broederschap in een paar bladzijden, aan verscheidene dagbladen, voor hun nommer van 1 of 2 Oktober werd medegedeeld.

Met genoegen vernam ik dat ook in *Beijeren, den derden October*, het katholiek-politiek Casino te Regensburg, in eene algemeene vergadering, insgelijks besloten had een Adres tot den Koning (Lodewijk II) te richten, om Z. M. te verzoeken: »S. Majestät möge, so weit es in seinen Kräften stehe, das schreiende Unrecht, das gegen S. Heiligkeit den Papst geübt werde, zu verhindern suchen.»

Met genoegen vernam ik bij »Deutschland's Kaiserstadt'', op den *vierden October*, dat de *gemeenteraad* der stad Aken, den vorigen dag, met schier algemeene stemmen het besluit

had genomen een adres aan den Koning te richten, waarin de tusschenkomst van Pruissen verzocht wordt tegen de in bezitneming van Rome door de italiaansche troepen. Hoe ook in tal van andere steden de Katholieken adressen in denzelfden geest tot den Koning richten, is door de nieuwsbladen genoeg bekend.

In Oostenrijk heeft het katholieke *Casino »Mariahilf,»* te Weenen, gedaan wat wij deden. Het bedoelde Adres, waarin de tusschenkomst van Oostenrijk voor den Heiligen Vader verzocht werd, is door eene deputatie aangeboden, reeds op den *achtsten October*.

Ook uit Boheme is reeds gemeld, dat het *»Katholiek Verein»* te Praag een Adres aan den Heiligen Vader heeft gericht.

Zelfs te Berlijn, te midden van al de treurige besloomingen van den oorlog, werd op den 9 October eene vergadering van Katholieken belegd, en met algemeene stemmen werd besloten een adres tot den Koning te richten, om zijne hulp in te roepen en de aanspraak zijner katholieke onderdanen op den waarborg der waardigheid en onafhankelijkheid van het Opperhoofd hunner Kerk, recht te laten wedervaren. In dat Adres doet de Katholieke vereeniging in de hoofdstad van Pruissen een beroep op 's Konings troonrede van 15 Nov. 1867: op die verklaring van den Koning van Pruissen werd ook te Rotterdam gewezen.

Eenige dagen na ons Adres zei het *Journal de Bruxelles*:

»Het is op Dinsdag dat de vergadering van de Belgische Katholieken zal plaats hebben te Mechelen, »ten einde een plechtig protest te verheffen tegen de heiligschendende overweldiging van Rome door de Italiaansche troepen.» De Katholieken van België, zegt het blad verder, zullen op 11 October een groot voorbeeld aan Europa geven..... Pius IX lijdt vervolging als Vader en als Koning. De Katholieken moeten dus protesteeren als zonen en als burgers. Dat zullen aanstaanden Dinsdag de Belgische Katholieken doen op eene wijze, der groote overleveringen van het Katholieke België waardig.»

Zoo schreef het *Journal de Bruxelles* van 10 Oct., en in de dagbladen van den 11 en van den 12 Oct. vinden wij vermeld hoe bij die vergadering met algemeene stemmen en onder de luide kreten van Leve Pius IX, een protest werd aangenomen, waarvan per telegraaf aan Z. H. is kennis gegeven.

Den volgenden dag, 12 October, is te Fulda door de Duitsche Katholieken een gelijkkluidend protest afgelegd.

En de Katholieken van Nederland, o zeker, ook zij zullen komen, zij wachten slechts. Zijn hunne Zoeaven de eersten geweest, zij zullen zich eenparig in betrekkelijk grooter getal dan in menig ander land, tot onzen Koning wenden, opdat 's lands regeering de belangen van hare Katholieke onderdanen krachtdadig in verdediging neme.

Moge toch spoedig de tijd komen, die een ebbe en vloed van adressen aanvoert, waarbij zelfs de onverschillige maar waarheidlievende opmerker zal moeten zeggen: de Katholieken van Nederland zijn een volk van Zoeaven.

Nog heb ik betrekkelijk het voorstel, het genomen besluit en de sluitrede dezer redevoering eenen plicht te vervullen, waaraan ik mij noch mag, noch wil onttrekken. Er zijn ettelijke bladen die op 6, 8 en 9 dezer gemeend hebben hunne waarschuwend stem te moeten verheffen, en niet geaarzeld hebben te zeggen, betrekkelijk het voorbeeld der Zoeaven, »dat men op zijne hoede moet zijn en niet met onverstandigen ijver moet handelen,» als of de Zoeaven-broederschap en wie hun voorbeeld zou hebben nagevolgd, aan onberadenheid, aan onverstandigen ijver zou hebben mank gegaan. Tegen dusdanig oordeel reken ik mij ten plicht voorstel, besluit en sluitrede te handhaven.

Dit trouwens is zeer gemakkelijk. Na reeds te hebben gezien wat in Duitschland, Pruisen, Oostenrijk, Boheme en Beijeren, wat in België, wat in Engeland reeds gebeurd was of stond te gebeuren en reeds aangekondigd was, kwamen de bladen, die nopens voorstel, besluit of voorbeeld waarschuwend gewaagden van op zijne hoede te zijn, van niet

onberaden te handelen, van niet voorbarig, van niet overhaastig het voorbeeld der zoeaven na te volgen, inderdaad onberaden ter baan. Of zullen die bladen van 6, 8 en 9 dezer zoo sterk aan hun oordeel hechten, dat zij die Katholieken van al die landen aan onberadenheid, voorbarigheid en overhaasting willen schuldig verklaren? Wat de Zoeaven-broederschap op mijn voorstel heeft gedaan is zoo weinig onberaden dat ook zij, die van onberaden en onverstandigen ijver spraken, hetzelfde zullen moeten doen wat het adres van Rotterdam deed, willen zij eenig nut stichten, willen zij van het ons allen dierbaar karakter van Nederlander en Katholiek doen blijken.

Als Katholieken hebben wij gezegd wat het katholiek geloof in de overweldiging van Rome en de gevangenschap van onzen Heiligen Vader aan onzen geest voorschreef en aan ons hart ingaf, en dit was het merk van katholiciteit dat onze handeling, ons protest zou hebben en moest hebben: als Nederlanders, zijn wij, zonder naar anderen om te zien, langs eigen weg den troon van onzen Koning genaderd. Moest men tegen dat voorbeeld »op zijne hoede zijn?» Zonder »met onverstandigen ijver te handelen,» zonder vrees van »geïsoleerd te handelen» hebben de Belgische Katholieken geijverd; hebben de Deutsche Katholieken geijverd; zonder bang te zijn om »met onverstandigen ijver of geïsoleerd te handelen» hebben aldus tal van Engelsche Katholieken geijverd. Mannen, door geheel Europa zoo gunstig als niet onverstandige ijveraars bekend, Katholieken, als daar zijn de voornaamste van den gemeenteraad van Aken, hadden reeds, zonder vrees van voorbarigheid of overhaasting gedaan wat op 1 of 2 October aan ons publiek werd medegedeeld en in de Zoeaven-vergadering van den 25 September met bescheiden eerbiediging van elks vrijheid werd voorgespiegeld; tal van andere steden hadden ook reeds gedaan wat te Rotterdam plaats vond, en nog zijn er onder onze niet dagelijks verschijnende bladen die, in de nommers van 6, 8 of 9 Oktober, ik zeg niet aanraden om te wachten, — want dit is eene zienswijze, die ik

geheel en al in het midden laat — maar die niet aarzelen te verkondigen, in betrekking tot protest of adres, »dat men op zijne hoede moet zijn en niet met onverstandigen ijver moet handelen.»

Een weekblad heeft gemeend in zijn nummer van 8 Oktober aan zijne lezers te moeten beduiden, »dat men op zijne hoede moest wezen en niet onberaden, *niet geïsoleerd* moest te werk gaan.» Om de wijsheid van zijn raad te betoogen, geeft het een argument aan, dat volstrekt allen grondslag van juiste redeneering mist en alleen op eene verwarring van toestanden gebouwd is. Dat blad zeide:

»In het naburig België ging het anders toe. Daar hoorde men terstond warme en luide protesten zoowel in de kamer der afgevaardigden als in den senaat. Zonder groot gevolg nogthans. De regeering, hoezeer katholiek en conservatief, wilde zich niet in beweging laten brengen en verschool zich achter de onzijdigheid van den Belgischen Staat.»

Maar is er dan te Rotterdam één woord van gezegd, dat ook onze katholieke afgevaardigden, — dus ook de schrijver van het hier aangehaalde weekblad — »terstond warme en luide protesten» zoowel in de tweede als in de eerste Kamer onzer Staten-Generaal, moesten doen hooren? Daar omtrent is geen sylbe gevallen.

Wat in de Belgische Kamer is gebeurd, kwam mij voor als zeer onpolitiek; waarom? omdat men daar ijverde zoals te Rotterdam? Neen, maar omdat men er juist het tegenovergestelde deed. Had men in België begonnen en voortgezet wat het voorstel en het besluit in de Zoeavenvergadering begon en wenschte voortgezet te zien; had men alom adressen van katholieke onderdanen des rijks laten teekenen; had men dan eerst die volkspetitiën bij de Regeering ingediend, en hadden alsdan katholieke volksafgevaardigden in de Kamer het woord gevoerd, zij zouden hebben kunnen wijzen en hun voorstel bouwen op de gronden die de spreker te Rotterdam aanwees, »de belangen des volks, het verlangen des volks, de opinie des volks, de wil des volks.»

Ware dat gebeurd in België, zou dan nog »de Regeering, hoezeer Katholiek en conservatief,» zich hebben kunnen verschuilen achter de onzijdigheid van den Staat? Zouden dan die belangen, dat verlangen, die opinie, die wil van dat katholiek deel van het Belgische volk, die Regeering niet meer in beweging hebben gebracht? Zoude de Belgische regeering zich nog hebben kunnen verschuilen achter de onzijdigheid van den Belgischen Staat, dat wil hier zeggen, achter de geringschatting, de verwaarloozing, de miskenning van de heiligste belangen van een zoo groot deel van het Belgische volk? Dit zij gevraagd aan dat weekblad.

Ik ga verder en zeg, dat — om te blijven bij een reeds bekend voorbeeld — de ijverende Gemeenteraad van Aken de rechten en de plichten van den Katholiek even goed als de rechten van den burger en de plichten van den konstitutioneelen Staat begrepen heeft. De Katholiek, die als burger van eenen konstitutioneelen Staat, gelijk België, gelijk Nederland zijn, zich aan de beweging voor den Paus koning zou onttrekken, de katholieke afgevaardigde die zich achter de onzijdigheid van den Staat zou verschuilen, en adressen van onderdanen als de Katholieken zijn, niet behartigen, niet verdedigen zou, ook in de Kamer van den onzijdigen, konstitutioneelen Staat, die Katholiek is door deze zijne daad feitelijk aanhanger van de liberalistische leering van *scheiding van Kerk en Staat*. Zijn er onder onze Katholieke Afgevaardigden, die zich achter dat moderne beginsel zouden willen verschuilen? Wij willen ons overtuigd houden van het tegenovergestelde. Het zal, hoop ik, weldra blijken.

Een tweede grond tot waarschuwing gaven die bladen aan, waar zij spraken van »niet onberaden, *niet geïsoleerd te handelen.*»

Wilde men zeggen, niet geïsoleerd van den Paus, niet geïsoleerd van de Bisschoppen, niet geïsoleerd van de andere Katholieke volken, niet geïsoleerd van de andere Katholieken in Nederland? Welnu, dat behoefde men allermint te vreezen

al was het dan ook maar om de eenvoudige reden, dat voor zulke Katholieke konstitutioneele daad als het protest en adres der Zoeaven, isoleering onmogelijk was.

a. Men ging niet geïsoleerd van den Paus te werk, want ons uitgangspunt ligt in de Encykliken van Pius IX, van het jaar 1860 en 1864; ligt in de onderscheiding, maar niet in de scheiding van Kerk en Staat: eene stelling, een beginsel door Paus en Bisschoppen en priesters en leeken, alom aaneengesloten en niet geïsoleerd verkondigd.

b. Men ging niet te werk geïsoleerd van de Bisschoppen, eerstens omdat elk Katholiek, die niet geïsoleerd is van Pius IX, ook niet geïsoleerd is van onze den Paus zoo voorbeeldelijk trouwe Bisschoppen; tweedens omdat onze Bisschoppen zich nooit aan het hoofd eener beweging hebben gesteld als die van het Zoeaven-Protest, dat nu werd begonnen, even als zij nooit invloed hebben geoefend op de hooggeprezene dienstneming der Zoeaven, hoezeer de moedige offervaardigheid dier jongelingen hun ook aan het harte ging. Of zou deze beweging, die in aller Katholieken zielen wordt gevoeld, of zou het protest van de Katholieke burgers van Nederland bij 's lands Regeering er veel bij kunnen winnen, wanneer zij, die ons minder gunstig gestemd zijn, beweging, en protest en adres zouden kunnen bestempelen als iets dat van hooger hand werd voorgeschreven?

Bij priester en leek, voor wie het vijandelijk kanon dat Rome's muren aanrandde en aan ons diepgeschokte hart de gevangenschap van onzen Heiligen Vader, den paus-koning, Pius IX aankondigde, voldoende oproeping was; bij de Zoeaven-broederschap, die zeker waren dat zij dezelfde katholieke gevoelens koesterden als hunne hooggeeerbiedigde Bisschoppen kon de achterdochtige vrees van izoleering niet opkomen. »Fais ce que dois adviene que pourra.

Hadden zoo in de vorige jaren onze jongelingen gevreesd om geïsoleerd te handelen, nooit zou de Paus de dappere schaar van Zoeaven gehad hebben; nooit zou Nederland tot welzijn en waren roem van kerk en staat hebben kunnen wijzen op het door de geheele katholieke wereld er-

kende en gehuldigde feit, van de meeste en dapperste en vroomste vrijwilligers in Pauselijken dienst te hebben zien optreden. Had men te vreezen »geïsoleerd van andere katholieke volken te werk te gaan? Er kon bij ons geen reden bestaan om zulke izoleering te vreezen, daar wij, ons uitgangspunt in de leering der Katholieke Kerk hebbende, de richting van Pius' Encykliken volgden, langs de wettige en eenig doelmatige wegen der konstitutioneele landen. Of hadden wij ingang aan het vermoeden moeten geven, dat de andere landen geene warme en luide protesten zouden verheffen? Wij hadden betere verwachtingen, ja, moreele zekerheden dat in alle landen zou worden gedaan, wat ook wij gingen doen. De geestdriftige, niet onberadene, niet voorbarige, niet overhaastige protesten en adressen van alle naburige landen hebben ons schitterend gerechtvaardigd.

Had men izoleering te vreezen van wege de andere Katholieken in Nederland, waar »een ieder gevoelde dat er iets gedaan moest worden; waar ieder iets wilde doen, om van de algemeene afkeuring of verontwaardiging blijk te geven?» Izoleering was, in Nederland, in deze zaak, evenmin te vreezen als bij het belijden van het *Credo* of minstens evenmin als bij het aannemen van deze of geene stelling van den Syllabus. Izoleering heeft alleen dáár plaats, waar niet eenheid van geloof of gevoelen heerscht, of waar een uitgangspunt gekozen en een weg gevolgd wordt, die niet overeenkomen met de ware begrippen en de algemeene gevoelens. Maar dan mag gevraagd worden of in deze beweging de Zoeaven-Broederschap met hare Eere leden, zoo vele voorname Katholieken van eene stad als Rotterdam, moest vreezen voor izoleering? Maar wat *kon* men doen?

Wat men *kon* doen, was aangewezen door den politieken toetand van Europa. *Wat* men *kon* doen, *was* en is niets anders dan datgene wat wij hebben gedaan? Wilt gij er bewijzen van? Laat slechts uw blik over al de naburige landen gaan, daar is in zoo vele steden, op zoo vele plaatsen niets anders gedaan dan wij deden.

Te Mechelen, te Fulda te Aken, te Berlijn, te Weenen, te Londen, te Genève, 1) enz. enz. heeft men niets anders de leden der Zoeaven Broederschap aangeraden dan juist datgene, wat wij reeds gedaan hadden. Wat dus te Rotterdam werd begonnen, was juist wat kan en moet gedaan worden; aan dat voorbeeld had heel een ander onthaal mogen te beurt vallen, dan de vermaning van op zijne hoede te zijn en niet onberaden »te werk te gaan.»

»Hoe' dat kon gedaan worden, heeft men in elk land hierboven genoemd, uit zich zelf geweten, moesten wij, Nederlanders, het elders gaan vragen om niet op 9 October de bedoelde waarschuwendende wenken te zien geven? En heeft men het in elk naburig land geweten, men heeft het er, *proprie motu*, op zoo vele plaatsen gedaan juist gelijk te Rotterdam. Zelfs de formule te Rotterdam aangenomen kon, dunkt mij, voor genoegzaam duidelijk en volledig, voor genoegzaam krachtig en gematigd beschouwd worden.

Te Grätz, in Stiermarken, heeft er eene vergadering van Katholieken plaats gehad; daar werd, zonder vrees van geïsoleerd te werk te gaan, het voorstel aangenomen om tegen den inval van de vijandelijke troepen in Rome protest te verheffen, en ziet, aan dat eerste protest in Stiermarken hebben zich in weinige dagen tijds, bijna alle Katholieke vereenigingen van geheel Stiermarken, ten getale van 65, aangesloten.

Is er dan in Nederland éene Katholieke vereeniging die meer en beter dan de Zoeaven-Broederschap, (»wier Statuten bij Zijner Majesteits besluit goedgekeurd zijn»), *althands in deze aangelegenheid* van Kerk en Staat, van Paus en Koning.

1) Dat stuk uit Genève zal ongetwijfeld onder het oog van Pius IX en millioenen Katholieken komen; daarom mag het betreurd worden, dat terwijl steden van Pruisen en België en Oostenrijk, waar te Weenen minder was gedaan dan te Rotterdam, als voorbeelden werden genoemd, Nederland vergeten werd, Nederland, de Benjamin van Pius IX, Nederland, *la grande patrie des Zouaves*, alwaar vóór al die steden, het adres der Zoeaven reeds had weerklonken.

van geloof en deugd, van trouw en moed had kunnen verstreken tot middenpunt, *Fidei et Virtuti* toegewijd, rondom hetwelk de andere vereenigingen, als schitterende zuster-planetten van hetzelfde Pauselijk zonnestelsel hunne wegen hadden kunnen omschrijven?

Zouden zij dan niet een echt Nederlandsch-Katholiek middenpunt hebben gehad? Overigens deed het *hoe* in deze aangelegenheid niet zooveel ter zake, dewijl de hoofdzaak, het verlangen van den Paus te zien herstellen in het bezit van de kerkelijke staten, dank zij eene twintigjarige volharding van Neerlands katholieke, veel gelezene dagbladen, zich overal zou hebben uitgesproken. Een rijke voorraad van redeneeringen behoefde immers niet elk adres te vergezellen; dat gedeelte van wat men doen *kon*, mocht wellicht worden overgelaten aan de katholieke afgevaardigden in de Kamers, waar zij de adressen der katholieke staatsburgers zouden verdedigen en doen gelden. »*Waar*» men het kon doen? Overal waar een Katholiek van initiatief de gelegenheid wilde mogelijk maken, in vergaderingen als die van de Zoeaven, de andere Katholieke broederschappen of vereenigingen, in gemeenteraden als die van Aken, enz. enz. Hoe meer werking onder het volk hoe beter. Rome is aller vereenigingspunt; het herstel van den Paus-Koning is ons aller doel; de konstitutioneele weg naar den troon van onzen Koning, is ons aller weg; het middel van protest en adres is ons aller middel. Het onophoudelijk herhaalde gezegde van Cato, den heiden, »*Carthago delenda*» moeten wij vervangen door het overal en altijd en onophoudelijk te herhalen: *Roma restituenda, Roma restituenda, Roma restituenda.*

Genoeg om te bewijzen, dat hier niet onberaden is te werk gegaan. Alleen zijn de bovenstaande regels gericht; tot die bladen, op welke sympathie ik prijs stel en die op 7 of 8 of 9 Oktober, toen er in België, in Duitschland en Engeland reeds zóó vele vergaderingen en protesten hadden plaats gehad of onverwijd zouden plaats hebben, ten onzent nog spraken van onberaden ijver.

Dat alles is slechts een verschil van appretiatie, *an fond*, zijn wij het allen eens. Zelfs het blad dat op zijne eerste bladzijde van 9 Oktober nog zeide: »wij gelooven dat men eerst na rijp beraad moet handelen.... Wij raden derhalve onze Katholieke broeders af, overhaastig en voorbarig te werk te gaan,» deelde op zijne tweede bladzijde gedeeltelijk een artikel mede, uit een groot, alle dagen verschijnend Belgiesch blad, dat geschreven wordt door knappe pennen en beziel wordt door mannen, die onder de warmste Katholieke harten welke België bezit, moeten gerekend worden, namelijk *Le Bien Public*, en daar werd gezegd onder meer:

»Onze eerste en duurste plicht is, *overal* waar de gelegenheid van dit te doen geschonken wordt, en *zoo luid mogelijk* te protesteeren, tegen de overweldiging der Kerkelijke Staten en de verkrachting die men aan het recht van den soevereinen opperpriester pleegde. Voor de eer van België (en van alle landen), voor onze eigene eer, mag het niet geduld worden, dat zoodanige aanrandingen geschieden, zonder dat zich krachtige stemmen tot afkeuring laten hooren. *Overal, ten allen tijden, bij elke gelegenheid* moet men deze misdaad verfoeien....»

De gelegenheid was er te Rotterdam; de Zoeaven-Broederschap heeft »hare krachtige stemmen tot afkeuring laten hooren,» zij hebben het voorbeeld gegeven, en men waarschuwt voor onberadenheid!

Wisten die bladen eens, hoe het meest gelezene katholieke dagblad van Italië en zeker een der drie beste dagbladen van Europa, *L'Unità Cattolica* zelfs het *protest* van een enkelen ex-student van Milaan nog onlangs mededeelde, zij zouden in dat voorbeeld gansch wat anders zien.

Willen zij een nog veel sterker voorbeeld, dat zij dan eens inzien wat hetzelfde blad aan zijne katholieke broeders mededeelde op denzelfden dag, waarop te Rotterdam het voorstel en het besluit der Zoeaven-Broederschap, plaats hadden; of wel dat zij eens kennis maken met het artikel van 11 Sept. Over de plichten der katholieken, *in onze dagen*.

Aan die plichten zal geen katholieke Nederlander te kort blijven, en allermint de ijverende mannen, wier gevoelen, in hunne bladen van 6, 8 en 9 Oktober uitgesproken ik heb moeten in rekening brengen, alvorens ik deze bladzijden aan mijne landgenooten aanbied voor hetgeen zij zijn, namelijk eene welgemeende poging om recht en waarheid, godsdienst en vaderland in iets, hoe weinig dan ook nuttig te zijn.

Te dien einde zij aan het oordeel van praktische mannen de volgende *zienswijze ter beoordeeling*, onderwerpen.

1° Om de onderteekeningen van een bij de Regeeringen te zenden Adres te vergemakkelijken, kon in deze aangelegenheid misschien zeer veel gedaan worden door een achtingswaardig katholiek burger, die eene bijzondere plaats in ons midden bekleedt. Hij staat met den eenen voet in de kerk, in sakristij, en met den anderen voet in de wereld, en doch staat hij op zijn plaats. Hij kent zoo goed als iemand, soms beter dan wie ook, alle katholieke medeburgers in zijn nauwkeurig beschreven kring, want die achtingswaardige katholieke burger is geen ander dan de koster. Bijaldien de koster, als een nieuwe Zoeaaf in dezen nieuwen strijd, als vrijwilliger kon optreden om de namen van het nieuwe Zoeaven-leger der onderteekenaars van het Adres te verzamelen, zou dan aan één katholiek de gelegenheid ontbreken om door zijne handteekening voor zijn Geloof en zijne Kerk en haar recht te strijden?

2° Zou het misschien goed zijn, dat de namen eenigzins in de volgorde van het A B C werden onderteekend, zoodat b. v. op het eerste blad teekenen diegenen wier familiennaam met eene A begint, op het tweede blad, de namen die met B beginnen, enz. Is een eerste blad voor de namen die met A of met B beginnen niet voldoende, dan wordt er een tweede blad A voor blad B ingeschoven, en zoo verder. Daarbij zou men het tweevoudig voordeel behalen, 1° van gemakkelijk te kunnen nagaan of men soms iemand zou hebben vergeten; 2° kan in alle gevallen elke handteekening geverificeerd worden.

3° In de dorpen ligt doorgaans het schoolgebouw dicht bij de Kerk; men zou dus de te onderteekenen losse bladen, die later zullen worden gerankschikt en ingenaaid, een of twee Zondagen achter elkander, kunnen nederleggen ter onderteekening in de school, of in de sakristij.

In de steden zijn twintig middelen voor een te vinden, naar verkiezing van de ingezetenen.

4° Zou na het titelblad dat de naam der parochie vermeldt met hare adhaesie aan het te noemen adres, of met dat adres zelf, een blad uitsluitend bestemd zijn voor de namen der leden van de twee besturen die in elke gemeente bestaan: het kerkbestuur en het gemeentebestuur. Dat blad zou op de volgende wijze kunnen worden afgedeeld:

NAMEN V. D. EERW. HH.
GEESTELIJKEN.

NAMEN V. D. ED. A. HH.
BURGEMEESTER EN
SCHEPENEN.

NAMEN VAN DE ANDERE
LEDEN VAN HET KERKBE-
STUUR.

NAMEN VAN DE ANDERE
LEDEN VAN HET
GEMEENTEBESTUUR.

Daarna volgt dan het blad, letter A.

Bij den laatsten naam van elke letter zou het getal der onderteekenaars kunnen worden aangestipt, en na den laatsten naam onder letter Z. zou het getal van alle onderteekenaars aangegeven en gewaarmerkt worden, door den ijverigen Koster die er zijn naam en hoedanigheid onderteekent.

Daarna zouden wij in de mogelijkheid zijn eene niet gewoone hulde te brengen aan onze Doorluchtige Kerkvoogden, onze hooggeëerde Bisschoppen, wier herderlijk schrijven, een hunner waardig protest, ons allen in hart en ziel heeft

getroost en gesterkt. Elke parochie zou dit kunnen doen, met hare naamlijst van onderteekenaars als erkenning en hulde te richten tot den Hoogw. Bisschop van de diocces, waartoe zij behoort.

Daar aan de voeten van den bisschoppelijken zetel, zouden dan al die lijsten tot zinnebeeld van onze Katholieke eensgezinde liefde en verknochtheid aan Paus en Bisschop, ook tot eene uiterlijke eenheid gebracht, tot in folio's kunnen vergaderd worden, om zoo te komen op de plaats der bestemming, aan de voeten van den troon van Neêrlands Koning,

WILLEM III.

Dien God, voor Neêrlands heil, een gouden reeks van jaren,
In leven en in kracht en welzijn moog' bewaren!

Het ingezonden adres der Zoeaven-Broederschap luidt als volgt:

Aan Z. M. den Koning der Nederlanden.

Sire,

De ondergeteekenden, allen leden der Zoeaven-Broederschap »*Fidei et Virtuti*» te Rotterdam, wier Statuten zijn goedgekeurd bij Uwer Majesteits Besluit van den 20. Januarij 1870, n° 11, naderen met innigen eerbied en trouwe gehechtheid tot den troon Uwer Majesteit en geven te kennen:

dat de jongste overweldiging der Kerkelijke Staten door het leger van koning Victor Emmanuel, niet alleen is eene onwettig onttrooning van den eenig wettigen Koning dier Staten, van Z. H. Pius IX, maar ook:

eene aanranding van godsdienst van Uwer Majesteits R. K. onderdanen, inzonderheid van het vrije verkeer met het Hoofd der Katholieke Kerk, met den Paus;

eene aanranding van het wettig eigendom der Katholieke bevolking der Nederlanden, wyl genoemde Staten aan de Katholieken der gansche wereld en dus ook haar toebehooren; een gevaar, zoo de overweldiging erkend werd, voor de onafhankelijkheid der kleine Staten, ook voor ons dierbaar Nederland, waarvan Uwe Majesteit de wettige Soeverein is.

Weshalve de ondergeteekenden en als Katholieken en als Nederlanders tegen bovengenoemde onrechtvaardige overweldiging protesteeren, dat protest komen nederleggen aan de voeten Uwer Majesteit met de nederige en dringende bede, dat het Uwe Majesteit moge behagen het wederrechtelijk voldongen feit niet te erkennen, en ter bescherming van de dierbaarste belangen Uwer Majesteits Katholieke onderdanen, bij de diplomatie de noodige bevelen te geven, om, voor zooveel zulks mogelijk is voor Nederland, mede te werken tot herstel van het Opperhoofd der Katholieke Kerk in het bezit der Kerkelijke Staten.

't Welk doende

de van Uwe Majesteit getrouwe onderdanen.

(Volgen de handteekeningen.)

